

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгдэ
арадай
газетэ

1996
АПРЕЛИИН
3
Хабарай дунда сагаатшан
туулай
барын 15
СРЕДА
гарагай 4
№63 (19403)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЮНЭДЭХИ СЕССИ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоохи сессий үсэгдэдэр хүдэлмэригээ үргэлжэлүүлээ. Сессийн Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёнов хүтэлбэрилбэ. Түрүүлэгшэ "Буряад Республика доторхи муниципальна албан тухай" Буряад Республикын Хуули тухай асуудалаар Арадай Хуралай Гүрэнэй байгууламжын, нютагай өөхэдэгшэ хүтэлбэрилгын, хуули гаргалгын, гурим ба журам заршамай талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо В. К. Кукшинов элдхэл хэбэ.

Арадай Хуралай депутатууд тус хуулине статья статьягааринь зүбшэн хэлсэжэ эхилээ. Бүхы 40 статья зүбшэн хэлсэжэ үедэ олон арасадаата асуудалнууд гараа. Хуулиин проект зүбшэн хэлсэгдэдэ Арадай Хуралай депутатууд Б.Ц. Семёнов, А. Д. Карнишев, А. И. Кардаш, Ц.Э. Доржиев, В.В. Хингелов, Н.М. Белоколов болон бусад хабаадаба.

Арадан Хуралай сессий тус

хуулиин проекты хоёрдохинёо зүбшэн хэлсэжэ, депутатуудай олоной дуугаар тус хуулине эсэслэн баталха тухай тогтоол абаба.

Тэрэнэй нүүлээр Буряад Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палатын түрүүлэгшын орлогшо тухай, "Буряад үнэн" газетын ахмад редактор тухай асуудал зүбшэн хэлсэжэ эхилээ. Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семёнов үгэ абажа, Арадай Хуралай Тоололгын палатын түрүүлэгшын орлогшоор Тамара Александровна Дондуковагай кандидатурине баталхыне сессидэ дуралдаба.

"Буряад үнэн" газетын ахмад редактор тухай асуудалаар Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ А.В. Потапов үгэ хэлсэхэдэ, ажалдаа халирхайгаар хандаһан, алдуунуудыне гаргаһан Ц.Б. Цырендоржиевыне редакторай уялгануудһаа сүлөөлжэ тухай шийдхэбэриг абахыне сессидэ дуралдаба. Гэхэ зуура "Буряад

үнэн" газетын ахмад редактораар уран зохёолшо. Түпхэнэй национальна паркын директорой орлогшоор ажаллажа байһан Ардан Лопсонович Ангархаевые редакторай тушаалда дуралдаба.

Арадай Хуралай депутатууд ишоусаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр Арадай Хуралай Тоололгын палатын түрүүлэгшын орлогшоор Т.А. Дондукова, "Буряад үнэн" газетын ахмад редактораар А.А. Ангархаев хушаадаба.

Нүүлшын хоёр асуудал зүбшэн хэлсэгдэдэ Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ Д.Ч. Боросгоев, депутат Б.Н. Намдаков болон бусад хабаадаа.

Сессий үдын хоёр болоһон заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагдаһан бусад асуудалнуудыне хаража үзэһэн байна.

Мүнөөдөр юнэдэхи сессий хүдэлмэригээ үргэлжэлүүлэхэ.

БОДОМЖОТой ШИИДХЭБЭРИНУУДЫЕ АБАХА

Буряад Республикын Президент-Правительствын хүтэлбэрилэгшэ А. В. Потапов олондо мэдээсэл дамжуулдаг хэрэгсэлүүдэй түлөөлэгшэдтэй пресс-конференци үгсэргэбэ.

—Республикын ажабайдалдаа нүүлэй үедэ топ шухала үйлэ, ушар олоор болоо. —гээд, орлол үгэ соогоо Леонид Васильевич хэлэбэ. — Онсо үгсэргэбэ гэхэдэ, республикын Социально-экономическа саашагхи хүжэлтын программа Россия Федерацийн Правительствата харагдажа, баталагдан абтаа. Тус Программа үндэһэлэн абахын тула Россия Федерацийн Финансын, Юстицийн, халбарин бусад министрствэнүүдтэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдаһан байна.

Үйлэдбэрийн уналгыне тогтоохын, экономическа зарим тэдэ нэргэлтэ тулгахын тула гол шэглэлүүд хараалагдаа. Минеральну-түүхэй эдэй, ой модоной промышленна, түлшын-элшэ хүсэнэй, машина бүтээлгын, аялшамгын комплекснуудта онсо анхарал хандуулагдаа. Түрүүлшын үеэр Россия Федерацийн бюджетдээ республикада хэрэгтэй мүнгэнэй 25. 1997 ондо 30 процент хүрэтэр орохо, бэшэ мүнгэ зөөри өөхэдэ аргаар, харин инвесторинүүдэй туһаламжаар олдохо зэргэтэй. Программа соо хараалагдаһан инвестиционо проектүүд ёһын тэдэбэ табигдаа бэшэ, харин гаргашануудыне тэхэриюулгэ жэл жэлээр тодорхойлогдонхой.

Дурсадагша Программатой танилсуулгыне эмхидхэхэдэ, хилын саанаһаа түлөөлэгшэдыне урибал, ашаг үрэтэй байха гэжэ А. В. Потапов тэмдэглэбэ.

Москва хотодо Буряад Республикын үдэриүүд тушаа тогтоходоо, энэ удаа тус хэмжээ ябуулгыне экономическа ашаг үрэтэйгоор үгсэргэжыне брэдөөбди гээд Президент онсо бэ. Жэһээлбэ, Байгал далайн баялаг ашагтайгаар хэрэглэхын, республиканска больницын операционно блок барихын тула урьһаламжа абаха тухай, мүн алтанай инвестиционо урьһаламжын талаар хэлсээнүүд баталагдаа. Хоёр долоон хоногһоо эдэ үдэриүүдэй дүнгөөр бүри тодорхой мэдээсэлүүд үгтэхэ.

Бүгдэ буряадуудай хоёрдохи съездын хүдэлмэри тушаа наһамжаа хэлсэхэдэ, бүхы дээрэ бодомжотой, тэнсүүригтэй шийдхэбэринүүд абтаа гэбэ. Гэбэшье буряад арадай конгресс байгуулжа, политическэ хэмжээндэ асуудалнуудыне табидаг болоо наа, яһатан хоорондын зүршээдөөн үүсэхэдэхэдэ болохо. Энэмнай аюултай зам. Политическэ эмхидхэлэй, үзэл сурталай асуудалнуудыне хүсэндөө байгаа Конституцийн үндэһоор Арадай Хурал, Правительство зүбшэн хараха, шийдхэхэ аргатай. Экстремис үзэл бодол элгэрүүлэхэ аргагүйбли. Туркменидэ ажаллахадаа, иимэ асуудалда онсо анхарха саг али олон гараа, энэ талаар өөрын хараа-дүриэл намда биш гэжэ Президент-Правительствын хүтэлбэрилэгшэ мэдүүлбэ.

Нютагай өөхэдэгшэ хүтэлбэрилгын гулаванартай семинар-зүблөөн хоёр үдэрэй туршада боложо үгнэрөө. Республикын засагай зургаануудай, мүн нютаг нютагуудай түлөөлэгшүүдыне хизаарлаха тухай хөөрөөдөөн болоо. Аймагуудай гү, али хото, нууринуудай хэрэгүүдтэ засагай дээдын зургаануудһаа огто хамаарангүй байхын арга биш гү? Угыл даа. Өөхэдэгшэ хүтэлбэрилгэ "дороһоо" захалагдаха зэргэһэйсье наа, өөхэдэ мүнгэн хангай, мүн социальна баазгүй хадаа яаха болоноб? Мүнөө үедэ Хойто-Байгалай, Сэлэнгын аймагууд, Улаан-Үдэ хото өөхэдэ зарим тэдэ социальна баазатай, мүнгэнэй ноосэтэй, харин бусадын гүрэнэй зүгһөө трансфертээр мүнгэ зөөрээр хангадана ха юм.

Бюджетнэ халбарин хүдэлмэрилэгшэдтэ сални хүлһэлэй талаар үри хүүгэдтэ тэдхэмжэ, хурагшадаг стипенди болон пенсин талаар үри түлээлгыне хангалын тула 252 миллиард 754 миллион түхэригтэй урьһаламжа федеральна бюджетдээ ороо гээд журналистуудай удаадахи асуудалда Президент харюусаа. Дурсадагша мүнгэнэй хэмжээнһээ 70 миллиард 782 миллион түхэригтын Улаан-Үдэ хотынхидто үгэхэ гэлэн шийдхэбэриг абтаа.

Г. ДАШЕЕВА.

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэб?

ДУҮРГЭХЭ ДҮТЭЛӨӨ

Таряшадай ажыхынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгдэлэй машина, техникэ захибарилдаг хашаагай бригадын хүдэлмэрилэгшэд үгсэргэһэн 1995 ондо биш байһан техникэ үбэлэйнь хадагалаанда зүбөөр табиһандаа, республика дотороо эрхимүүдэй эрхимэй тоодо ороһон байна юм.

Мүнөө тус нэгдэлэй захибарилгад анзаһан, борной, ба сеялкэнүүдэ бэлэн болгохо талаар хүдэлмэрингөө эрише нэгэсье хуладуулангүй, һайн шанартайгаар захибарилхыне яһала оролдон ажаланна. Нүүлэй дүнгөөр эндэ

16 сеялка, 9 культиватор түгэс бэлэн болгогдобо.

Механизаторнууд борнойнуудаа, катогуудаа, анзаһануудаа захибарилжа, һаядаа дүүргэхэ дүтэлөө.

Слесарь-захибарилгаһа Николай Деевич Русинай ехэл оролдосотойгоор, онсо шадабаритайгаар ажаланна, хүдөө ажыхын техникэ, машинын элэжэ мууданан узел детальнуудыне тошийлдожо, тааруулжа, һэльбэн шэнэлхэ гэжэ оролдожо яһаһанынь яһала һайшаалтай.

А. НИМБУЕВА.

Тарбагатайн аймаг.

ЗАХАБАРИЛГАЯА ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛХЭЭР

Удахагүй ерэхээ байгаа хабарайнгаа тарилгада таряшадай ажыхынуудай Бүргын эблэлэй механизаторнууд техникэ, машинаа, онһон түхээрлэгэнүүдэ бэлдэхэ талаар аймаг соогоо түрүү зэргэдэ ябана. Нүүлэй байдлаар эндэ гэнжэтэ 3 тракторай хоёрын, мөөртэй бүхы 4 трактор, тарилгада хабадуулагдаха 3 сеялка, 2 культиватор, 4 анзаһан, 4 борной захибарилдаа. Шухала энэ харюусалгатай, хүдэлмэриг тракторно-таряан ажэлэй бригадын бригадир А. Б. Батуев эмхидхэн эрхилнэ. Бэлэн бэлэгдөһон техникэ, машинада хубитаяа оруулһан механизаторнуудай тоодо С. А. Банзаракцаев, Д. С. Цыбиков, Н. И. Батуев болон бусадые

тэмдэглэхээр. Тус ажыхы үрэнэнэй обёосоор гүйсэд хангаданхай юм. Бүхыдөө 200 гектар талмайдаэнэургамалтаригдаха байна. 100 гектарта үрэнэнэй шэниисэ таригдахаар түсэблэгдэнэ. Зүгөөр мүнөө зуугаад центнер үрэнэнэй шэниисэ дуталдаха хэбэртэй. Бүргынхид энэ дуталдаһан үрэнээ бэдэржэ олохо талаар тодорхой хэмжээнүүдыне абажа эхилэнхэй.

Нютагай өөхэдэгшэ хүтэлбэрилхэ захиргаанай зайһан, таряашанай ажыхынуудай Бүргын эблэлэй гүйсэдхэхы директор В. С. Тогмитовай оролдолгоор ороһо хадагалха тоог богони болзор соо барижа дүүргэһэн байна. Урдандаа тэдэнэр сохижо абанан ороһо таряагаа

Хамнин ороһоной тоогто абаашадаг байһан юм.

Тоог дээрэ 1500 дүрбэлжэн метр талмай цементээр хушагдаба. Ороһо хадагалха талмай дээрэ һарабануудыне түхээрээ. Механизаторнуудай байха, амарха гэр, запас хэрэгсэлнүүдыне, узел детальнуудыне, онһон түхээрлэгэнүүдыне хадагалха склад барюулһан байна. Эндэ гансал ороһо сэлэрлэхэ машинанууд, автомашинада таряа ашаха түхээрлэгэнүүд даб дээрээ үгы. Тэдэнэр мүнгэтэй болоходоо, эдэ бүгэдыне худалдажа абахань лабтай.

Д. БАДМАЕВ,

"Знамя труда" газетын редакциин корп.

Захаминайн аймаг.

ТУШААЛНАА БУУЛГАГДАБА

Түбэй геолого-геофизическэ экспедицидэ ажалай түлөөһэнэй хуулиин бүдүүлэгээр хазагайруулагдаһан тухай Буряад Республикын Президентын Зарлиг гаргагдаба. Республикын Ажалай талаар гүрэнэй инспекциин, Россия Федерацийн Финансын министрствын дэргэдэхи Буряад Республикадахи федеральна казначействын түлөөлэгшэдтэй дурсадагша предпрятиде шалгалта хэхэдэн, бюджетнэ мүнгэн сэхэ зорилгоороо хэрэглэгдэдэггүй, финансын журам хазагайруулдаг байгаа гэжэ элирбэ.

Геологическа хүдэлмэринүүдтэ, геологуудай ажалай түлөөһэндэ зорюулагдаһан мүнгэ зөөри предпрятин дэргэдэ байгуулагдаһан коммерческа

байгууламжануудта эльгээгдэдэг байгаа. Тиин геологическа партинуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ хэдэн һараар салин түлэгдэдэггүй, энэ талаар үринэ 300 миллион түхэригтэ хүрөө гэжэ элирээ.

Ажалай түлөөһэнэй хуули хазагайруулгыне нэргылхын тула, "Бүхы хэмжээнэй бюджетүүдэй ашаар салин хүлһэ, пенс болон бусад социальна тэдхэмжэнүүдыне саг соонь түлээлгыне хангаха хэмжээнүүд тухай" 1996 оной январин 19-дэ абтаһан Россия Федерацийн Президентын Зарлигай үндэһээр тус экспедицие толгойлогшо П. И. Радченко тушаалһаа сүлөөлэгдэбэ. Энээн тухай документүүд эрхэнүүдыне хамгаалгын зургаануудта эльгээгдэ.

ҮНДЭНЭН СОЁЛОЙМНАЙ ҮРЭЖЭН

ЗАЛУУШУУЛ ЮУНДЭ ҮСӨӨН БЭ?

БҮГЭДЭ буряадуудай съезд дээрэ мандатна комиссийн түрүүлэгшэ С. Г. Санжиевай элидхэл шагнахадаа, делегадуудай бүридэл тухай мэдэжэ абахаар байгаа. Бүгдэ буряадуудай съездэ хабаадаха делегадуудые хунгалга тогтоогдонон гуримай ёхоор үнгэргэгдэжэ, Буряад Республикаһаа 158, Эрхүүгэй болон Усть-Ордын автономито округһоо 41, Шэтын областһоо болон Агын автономито округһоо 36, элдэб городуудтахи буряад соёлой түбүүдһээ 17, ниитын эмхинүүдһээ, элдэб хүдэлөөнүүдһээ 81 хүн гэхэ гү, али дүн хамта 333 делегат хунгагдаһан байна. Тэрэнэй 319-ниинь - диилэнхи олонийнь съездэ ерээ.

Үндэһэ яһанай, социальна, ниитын-политическэ, мэргэжэлэй болон ондоошье шэнжэ шаһарайнгаа талаар делегадуудай бүридэлые хаража үзэхэдэ, нимэ байгаа: диилэнхи олонийнь буряадууд; гэбэшье ородууд, украинцеууд, беларусууд, татаариууд, еврейнууд, оротонууд, немецүүд, солонгосууд, монголшууд съездын делегадуудаар хунгагдаһан байна.

Наһанайнь талаар абажа харабал, 60-һаа дээдэ наһатай 60 хүн байгаа. Эдэмнай - Эсэгэ ороцоо хамгаалгын Агууехэ дайнай болон ажалай ветеранууд, 93 делегат 50-һаа 60 хүртэр наһатайшуул, 30-һаа 40 хүртэр наһатай 38 делегат байгаа. Харин 18-һаа 30 хүртэр наһатайшуул оройдоол 11 хүн хунгагдаһан байна.

Эдэ тоо баримтануудые хаража үзэхэдэ, залуушуул эгээл үсөөлөөр хунгагдаһан болон. Ядахадаа, 30-һаа 40 хүртэр наһатайшуул ухаан бодолойngoо, бэе тамирайнгаа талаар хүсэн дундаа ябагшад аха үеынхидһоо хураггүй үсөөн байгаа бшуу.

Энэ ушарые юун гэжэ ойлгохоор бэ? Хүгжэлтын зарсаһан үеынхидэл адли, наһандаа диилдэжэ эхилэгшэд лэ хүтэлбэрини жолоо бариһан зандаа гэжэ гү?

Сэхыень хэлэбэл, залуу зон мүнөө тэд ондоогоор бодомжодог, зориг ехэтэй гэжэ съездэ хунгагдаһан үсөөхэншье залуушуул харуулаад абаа. Зүгөөр П. А. Шаблин шэнгээр аха үеын лэ һаа, ухаагаа буураһан, мохоо молхи болоһон гэхэ болоо һаа, өөрынгөө мухар бодолые харуулаһан ябадал юм ааб даа.

Нажарын надараар байдаггүйл даа, Наһандаа залуухан ябадаггүйл даа, - Аяарай, хухаарай, егэрүүхэйл даа, - гэһэн уг гарбалайнгаа дууе шаблинуудай һанажа ябаал һаа болохотойл хэн. Тээд ... буряад хэлэе мэдэхэгүй хэн хойноо харатай бшуу даа...

Тиихэдэ бүхы делегадуудай 253-ниинь эршүүл, 75-ниинь эмэгтэйшүүд байгаа. Эршүүлэбэ

3,4 дахин үсөөн эхэнэр делегадууд съездэ хабаадаа гэшэ.

Мүнөө үсдэ арадай ажахын алишье һалбариде, эрдэм һуралсалай, элүүрие хамгаалгын, соёлой, эмхи зургаануудта, литературада, искусствада эхэнэрнүүд эршүүлэ дутуугүй гол үүргэ бэлүүддэг болонхой. Тээд юундэ иимэ үсөөн эхэнэрнүүд бүгдэ буряадуудай съездэ хунгагдаа гэшэб? "Эдегээ санаад лэ, эрээ хүлээгээд лэ хууг", - гэһэн гурим баримталагдаһан зандаа гү?!

Эрдэм хургуулиин талаар делегадуудай олонхын дээдэ хургуулитай байгаа. 4 академик, эрдэмэй 20 доктор, 25 кандидат, хүдөө ажахын, промшленностиин, транспортын, хэлхээ холбооной, эрдэм һуралсалай, элүүрие хамгаалгын, соёлой, олзын хэрэг эрхилэлгын түлөөлэгшэд, студентнэр съездын хүдэлмэридэ хабаадаа.

Уригдаһан айлашад дунда Москваһаа бууһан академикүүд, анхан Буряад оронһоо урган гараһан Нима Дамдинович Цырендондоков, Пётр Родионович Атутов гэгшэд байгаа.

КИЕВҺЭЭ ЭХИЛЭЭД ... ЯХАД ХҮРЭТЭР

ОРОНОЙ болон СНГ-гэй олон ондоо городуудаар нилээн олон буряадууд таранхай, тэндээ нотагжанхайшье, буряад байһанаа мартадаггүй, тоонто буусаяа зүүдэлжэл, угайнгаа үбгэд, хүгшэдтэ эдеэнэйнгээ дээжые үргэжэл, дуһаажал ябадаг зандаа. Үнэн сэхыень хэлээ һаа, Австралиһаа эхилээд, Зүүн-Урда Азиин оронууд, Баруун Европо, Америкэ, Канада хүртэр - бүхы дэлхэй дээгүүр буряадууд таранхай юм ааб даа.

Яхадта 50 гаран жэлдэ ажаллаһан, Яхадтай республикын министр хүртэр томо тушаалнуудые эзэлһэн, Эрхүүгэй областһоо гарбалтай П. М. Упхолов бүхы наһаараа

сэрэгтэ алба хээд, полковник нэрэ зэргэтэй боложо, отставкада гараад, Киевтэ үлэһэн Р. Д. Цырендоржиев гэгшэд үгэ хэлээ гэжэ уншагшадтаа мэдээсээ һамдн.

Саха (Яхад) Буряад орон хоёр хэр угһаа холбоотой, эд бараагаа андалдажал байһан юм, урдандаа буряадууд тэмээн камбыгаар Алдан хүртэр тавар абаашадаг байгаа гэжэ П. М. Упхолов һануулаа. Тэндэ буряад-хальмаг

соёлой эблэлэй түрүүлэгшэ, Якутск хотын дайнай болон ветерануудай советэй түрүүлэгшэ мэтын ниитын хүдэлмэрийн ашаа "ээм дээрэ тээжэ" ябаһан П. М. Упхолов эдэбхи үүсхэлээр сэдхэлээ халыжа, өөртөө туха сүлөө олгодоггүй гэжэ ойлгохоор. Яхадта нилээн олон буряадууд ажаһуудаг юм байна. Тиигээд залуу үеын буряадуудые, үхибүүдые буряад хэлэндэнь хургаха гэжэ оролдолго гаргадаг, энэндэнь дабшагүй бэрхэшээл ушардаг юм ха. Тон түрүүн хэрэгтэй ном олодоггүй, олодошье, үсөөдэдэг гэнэ. Гадна ёһо заншалаа сахиха гэшэ гол зорилгонуудай нэгэн. Сагаалганиетэндэхи буряадууд үнгэргэдэг болонхой. Тиихэдэ Урда-Яхадта гэхэ гү, али Нерюнгри хотодо буддын шажанай дуган нээгдэнхэй.

Мүн лэ иимэрхүү гол шухала асуудалнуудые Украинын буряадуудай соёлой эблэл шийдхэжэ байдаг юм. Түрэлхи хэлэндэ үри хүүгэдэ хургаха гэшэ эгээл гол шухала зорилгонуудай нэгэн. Гэхэ зуура үхибүүдые нэгэ газарта суглуулжа, буряад үзэг, түрэлхи хэлэе зааха арга байхагүй. Элдэһэ абаашагдаһан хэдэн буряад номуудые бүлэнүүдтэ тараанхай юм ха.

Сэхыень хэлэбэл, үри хүүгэдэ эхэ хэлэндэ хургаха гэшэ Улаан-Үдэдэшье, Киевтэшье, Яхадташье ажаһуудаг буряадуудай дура хүсэлэйнь хэрэг ха юм даа. Түрэлхидэйнь оһэдөө гэр гэртээ энэ хэрэгы шийдхэжэ, гуримтай һайнаар табижа шадхагүй һаа, арбаншье институт дүүргэһэн багша юушье хэжэ бирахагүй.

Эндэ нэгэ жэшээ дурдаха дуран хүрэнэ. Сэрэгтэй врач, һайн дуранай уран зурааша, скульптор Владимир Борисович Амоков ото гэрһээ холо ябаа: Горький (мүнөө Нижний Новгород) хотодо һураа, Грузида, Германида сэрэгтэй албанда ябаа. Нотаг оронһоо холо ябахадаа, ород һамга абаха баатай болоо. Тиигээд хүбүүтэй болоходоо, тэрэнэ хүхэ нарайһаань буряад хэлэндэ хургаһан байна. "Хүбүүн, шибидэ хоёр эндэ хоёрхон лэ буряад байнабди, өөһэдөө оролдоогүй һаамнай, хэн маниие буряад хэлэндэмай хургахаб гэжэ хүбүүндэ ойлгуулдагби", - гэжэ хэлэхыень сонсоһон, хүбүүнэйнь тордихогүй сэбэрээр буряадаар дуутархые дуулаһан байнаб. Харин иимэ дура хүсэлгүй, уһанай урдаһан тээшэ урдасалһан бүримнөө мэтэ зон тоонто нотагтаашье байһан буряадуудай дунда олон ха юм даа.

ЭЛДИН ДЭЛХЭЙДЭ ГАНСАХАН ЭХЭ ҺАЙХАН ХЭЛЭМНАЙ

ДЭЭРЭ хэлэгдэһэнхээ залуулбал, эхэ буряад хэлэнэйнгээ хуби заяан тухай

олон хүн съезд дээрэ сэдхэлээ үбдэнгээр хэлээ. "Буряад арадай, соёл болбосоролонь нэргэн бадаралгын концепцийн ёһо байдал" гэһэн нэмэлтэ элидхэл хэхэдэ, философийн эрдэмэй доктор, профессор Ю. Б. Рандалов гол шухала хэдэн асуудал дайраха зуураа буряад хэлэндэ онсо анхарал хандуулба. Буряад арадай үндэһэн соёл болбосорол хадаа олон ондоо орёо маягтай гэжэ харагдабашье, дүрбэн ехэ гол шэглэлтэй байна: ажахы сахилгын онсо өөрсэ болбосорол (мал ажал, агнуури, газар элдүүрилгэ, заһаһа барилга, дархалалга г. м.); ажаמידаралай өөрсэ янзын болбосорол (гэр байрын барилга, хубсаһа хунар, гутал оёлго, гэр доторой байдал); ниитын болон бүлын ёһо заншалай, үзэл бодолой ба уран һайханай, оршон дэлхэйе оюун бодолоороо ойлгон абалгын өөрсэ янзын болбосорол. Эдэ бүхы соёл болбосорол хадаа хэр угһаа буряад хэлэнэй аша туһаар бэлүүлэгдэжэ байгаа юм. Буряад арадай дунда хоёр хэлэ тэгшэ мэдэлгын дэлгэржэ байһан мүнөө үе сагта, магад, нациин түрэлхи хэлэн гэжэ ород хэлые тоолохоор болоо хаяа гэһэн һанамжа хэлэгдэдэг. Зүгөөр энэ тон буруу хараа бодол. Юундэб гэхэдэ, хэдэн мянгаад жэлдэ буряад арадай хамаг бүхы хүгжэлтэ хадаа эхэ хэлэнэй нарижуулагдаһан хүгжэжэ байһанай үндэһэндээ боложол байгаа юм гэжэ элидхэлшэ онсолон тэмдэглээ хэн. Эрдэмтын энэ һанамжа тон зүб. Дэлхэйнь бүхы арадуудай хэлэнүүд хэээ нэгэтэ ниилэжэ, холисолдожо, ниитэ нэгэ хэлэн бүрилдэхэ юм гэһэн хуурмаг худал теори сталинизмын үедэ бии болоод, хүгжэлтын зарсаһан жэлүүдтэ СССР-эй үндэһэн арадуудай хэлэнүүд һэмээхэн түригдэжэ эхилһэн гэжэ мэдээжэ. Тэрэ үедэ олохон буряад хургуулинуудта түрэлхидэй "һайн дураар" буряад хэлэн заагдаха болёод, "малшадтай үхибүүд буряад хургуулида хуража гараад, дээдэ хургуулида орожо шаданагүй" гэһэн мухар теори бии болгоһон А. У. Модоговой, тэрэнэй үгые даһан бусад ноёдой үүсхэлээр бүхы буряад хургуулинууд ород хэлэнэй һуралсалай программада оруулагдаһан гэжэ мүнөө хэндэшье мэдээжэ. Энэниие мүнөө дурдаһанайшье хэрэггүй байгаа. Зүгөөртэрэ үеын ноёдой аашые сагааруулха һэдэлгэ съездын үедэ гаргагдаа.

Ушарынь гэхэдэ, "Түрэлхи хэлэнэй, эрдэмэй, ёһо заншалта эконоимикын, байгаали хамгаалгын, арадай эмшэлэлгын болон ажаһуудалай нэргэн бадаралгын, хүгжэлтын гол шухала асуудалнууд", - гэжэ нэрлэгдэһэн, олон ондоо бээ даанги зүйлнүүдые винегрет шэнгээр холижо табиһан асуудалнуудтай секци дээрэ Модоговой зонхилжо байхада, партиин обкомой тон харюусалгата таһагые даажа байһан А. Я. Печосоев буряад хэлые дэбхэлһэн тэрэ үеын ябадалые сагааруулхаяа оролдон, тэндэ суглаһан зоной

горитой сагые "эдибшье", адуу эндүүгэй хойшолоһине бодото дээрэнь яагаад һайжаруулха тухай нэгэшье тодорхой дурадхал хэлээгүй.

Гэбэшье тэрэ секци дээрэшье, съездын пленарна зүблөөнүүд дээрэшье үгэ хэлэһэн олон хүн түрэлхи хэлэнэйнгээ хуби заяан тушаа һанаагаа зобо жо байһанаа харуулаа.

Зүгөөр ехэ хуралнуудай үндэр-үндэр ендэрнүүдһээ гал сахилма уряануудые хаяа, бодото байдалдаа һанаа амархан хуугаад, үри хүүгэдтээ, аша зээнэртээ тал-мүл ородоор лэ хөөрэлдэжэ байгаа һаамнай, 50-60 жэлэй үнгэрхэдэ, буряад хэлэгүй, ородооршье хүрхэйгөөр дуутардаггүй, үргэн шаһаатай, хабтагар ниуртай, онигор шодэтэй ородууд бии болохо. Тэдэ "ородуудай" сэдхэлдэ буряад гарбалаа үзэн ядаһан мэдэрэлэй ошон ууяжа байха.

Иимэ ахирхан хуби заяанда хүртэхэ гэжгүй һаа, хүн бүхэн өөһэдөө оролдохо, үри хүүгэдэ түрэлхи хэлэндэнь хургажа, үсөөхэншье һаа, Б. Я. Владимирцовомай хэлэгдэ, "Илиада", "Одиссей" мэтын дэлхэйнь томо-томо зохёолнуудтай тэн адли, зарим талаар үлүү "Гэсэр" үлдэгтэй буряад арадай хуби байһандаа омогорхой мэдэрэлтэйгээр хүмүүжүүлхэ шухала. Тэрэһэнгүйгөөр, хэлээ хүжоохэ тухай хоһоор ярилдаа ярилдаһаар һулаадын үлэхэбди. Энээн тухай олон эрдэмтэд хэлээ, тэмдэглээ, эрилтэ табиа.

Илангаяа оорёо хэлэ бэшэгтэ хабаатай бэшэ, физико-математическа эрдэмтэй доктор, профессор, академик П. Р. Атутов һанаа зобонгөөр хэлэһэн хэн.

Үшоо нэгэ хараа бодол тухай тогтолтой. Буряад литературна хэлэнэй тогтолго ехэл "үбшэнтэйгөөр" үнгэрөө гэхэдэ болохо. Юун бэ гэхэдэ, 1923 ондо автономито республикын байгуулагдахада, буряадуудай хэдэн зуун жэлдэ хэрэгтэ эрхилжэ, хаанда хүртэр мэдүүлгэ баригад хэлэн хадаа эхэ монгол бэшэгнай байгаа юм. Энэл хэлэн дээрэ бүхы номууд "Буряад-Монголой үнэн" һонимнай гарадаг байгаа.

Тиигэжэ байтар, буряад бэшэгтэй хэлэн 1931 ондо латада оруулагдаа, һуралсалай ба уран һайханай ном хударнууд, газетэ лата үзэгүүдээр эблэгдэдэг болоо. Зүгөөр удааншье болонгүй, 1939 ондо кириллицэдэ өрөхөдоо, баһал худхалаян хуймаан эхилээ, һуралсалай номууд, уран зохёол, газетэ мэтэнүүд шэнэ үзэгүүдээр барлагдажа захалаа. Монгол туургата хүүгэдэй уран бүтээлшэдэй уласхоорондын эблэлые эмхидхэн бии болгохо хуралдаанай 1990 ондо зарлагдахада, тэндэ үгэ хэлэхэдэ, Буряадай арадай уран зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев уран гоёор ингэжэ хэлээ агша хэн: "Би хадаа наһан соогоо гурба дахин үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябааб. Бишыхан ябахадаа, эдэ бэшэггүй ябаа хэн бээб. Үзэг өрөхөдоо, хуушан монголдог

хоёрдохи съезд

ХҮГЖЭХЭ ХАРАА ЗАМУУД

уншадаг болоо нэм. Нүүдэнх лата үзэгэй абтахада, баһал харанхы бологдожо, шэнээр үзэг шудалха сагерээ. 1939 ондо ород үзэгэй үндэһэн бэшэг болгогдон абтахада, баһал үзэг бэшэг мэдэхгүй хүн болошоо бэлэйб..."

Наһажал багшын наадандаа холин-барин хэлэһые мүнөө юундэ гэнтэ дурдабаш гэхэдэ, хори буряадуудай хэлые литературна хэлэн болгоһон ушар алдуу байгаа гэлдэдэг хүнүүд бии болонхой. Жараад жэлдэ арад зонийнгоо хэрэг бүтээжэ, үндэһэн соёлоо, уран зохёолоо хүгжөөлгэдэ сэгнэшгүй ехэ үүргэ дүүргэһэн хэлээ гэнтэ буруушаадаг болоһонинь юундэ эхитэй юм, бү мэдэе. "Литературна хэлэн хадаа имагтал хори буряадуудай хэлэн гэшэ гэдэгнай буруу. Хори буряадуудай хэлэн хадаа литературна хэлэнэй үндэһэн лэ болгогдоһон юм. Тиигээд лэ буряад нотаг хэлэнүүдэй сангай үгын баялигһаа үдэр бүри бөөдээ шэнгээжэ, оороо баяжажа байдаг. нотаг нотагһаа урган гараһан сэхээтэн литературна хэлые баяжуулалсажа байдаг гэжэ мэдэхгүй зон гүт? гэжэ хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор Ц. Б. Цыдендамбаев нэгэ хуралдаан дээрэ хэлээ агнаа бэлэй. Литературна хэлэн хүндэ, облогдосогүй гэлдэдэг хүнүүдтэ харюу болгон, ехэ эрдэмтэ ингэжэ хэлэһэн юм.

Мүнөө болоһон хойно литературна хэлээ сонгоол үндэһэтэй болгоё, хуушан монгол бэшэгтээ ороё гэжэ уряалдаг хүнүүд юу бодоно хаб? Баһал хэблэхэ хубилгаха, хэдэн арбаад жэлдэ кириллицээр уншажа хураһан зондоо дахин хуушан монгол үзэг зааха болоно гүбди?

"Буряад үнэн" уншаад ойлгоногүйбди гэдэг хүнүүдые мууриан, хүндэтэ профессор Ю. Б. Рандалов бүгэдэ арадайһаа газетые шүүмжэлхэ нэдэлгэ гарган, "нотаг хэлэнүүдхээ үгэнүүдые олоор хэрэглэхэ хэрэгтэй" гэхэшүү хургаал хэлэнэ нэн. "Буряад үнэн" уншангүй, үдэрөө үнгэргэхэ болобол, ямар нэгэ гээлтэдэ ороһонтой адли тоолодог уншагшаднай шэнэ үгэнүүдыемнай обёороод лэ байпта. Иимэ уншагшад имагтал хори буряадуудай дунда бэшэ, харин ондоошье нотагуудта, тэрэ тоодо сонгоол, сартуул гарбалтанай дунда олон юм.

ВАРК ГЭЭШЭМНАЙ ХЭР АЖАЛЛААБ?

ТАБАН жэлэй саада тээ буряадуудай үндэһэн соёл болбосоролые нэргээн хүгжөөхэ, энэ асуудалаар саг үргэлжын хүдэлмэри ябуулжа байха асуудалай табигдахада, засаг түрын зүгһөө буруушааха хүнүүд байгаа. Гэбэшье хубилган шэнэдхэлгын нэбшээн соогуур манай республикын үндэһэн сэхээтэн түбэйшье, нотаг айшье засагай дээдын зургаануудай үмэнэ энэ асуудалаа хэдэн дахин габжа, бүгэдэ буряадуудай нэгдүүр съезд зарлагдаа һааб

даа. Үсөөн тоото үндэһэ яһатаһиние үзэн ядадаг шовинис хараа бодолтой зарим этэгээдүүд СССР-һээ таһаржа, Монголтой ниилэхээ байна гэхэ мэтын худал хуурмаг үгэ юрын ородуудай дунда тараадаг байгаа. Иимэрхүү удхатай мэдээсэл түбэй радиогооршье дамжуулагдаһан байха.

Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлоо хүгжөөлгын эблэл (ВАРК) табан жэл соо юу хээ юм, ганса дуу хатар эмхидхээд лэ байгаа бэшэ гү гэхисээр шүүмжэлхэ нэдэлгэ хэгдээ. Буряадуудые үндэһэн соёлоонь таһалхыса таһалһан үе сагта таабари таалсаха, үльгэрөө түүрээхэ, мориной болон бүхэшүүдэй соло дуудаха, түйсэ хэхэ, ханза, үхэг дархалха мэтынгээ зүйлнүүдые огто мартажархиһан буряадуудта тэдэниень хануулжа, бүхы юумые бодото хэрэг дээрэнь бөөлүүлжэ шадаһан эмхи хадаа ВАРК болоно.

Тус эблэл шадар "буряад зурагай" хэһээл нээгдэжэ, хэдэн буряад залуушуул эртэ урдын энэ урлалда һуража, бурхан болон бусад зүйлнүүдые зурадаг болоо. Гадна Ивалгада байһан ПТУ-гай үндэһэн дээрэ дээдэ категориин училищн байгуулжа, түмэрээр, модоор уран дарханай хэрэгтэ залуушуулые хургадаг болонхой.

Тиихэдэ "Дүрбэн бэрхэ" болон "Гэсэрэй" 1000 жэлдэ зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууд үндэһэн соёлоо нэргээн хүгжөөлгэдэ горитой ехэ үүргэ бөөлүүлээ гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Тиихэнээ олонхи делегадуудай дурадхалаар ВАРК-ын хүдэлмэри хангалтатай гэжэ тоологдон һайшаагдаа.

Үндэһэн кадрнуудые процентын ёһоор табидаг болоһон гуримые зада шүүмжэлһэн үгэнүүд съезд дээрэ олон удаа соностоо. Онсолбол, Буряад Республикын Министрнүүдэй Сөвөдэй Түрүүдэгшын орлогшо ябаһан

Г. Н. Манжуев энэ асуудал тушаа онсо тогтожо, нилээдгүй хурса үгэ хэлээн, Тэрэнэй хэлээшье дэмжэн, нэрьемэ халуун алыга ташалганай болоходо, республика доторнай обёорогдодог болоһон һүүдэртэйхэн энэ үзэгдэлые олон зон доро дороо буруушаажа ябаа гэжэ элирээ нэн.

ШАЖАН МҮРГЭЛ НЭГЭДУУЛГЫН ХҮСЭН

ШАЖАН мүргэлдэ съездын делегадууд горитой анхарал хандуулаа. И. В. Сталиной "хайраар" захиргаанай гурбан хуби боложо таһарһан, алишье автономин мэдэлдэ ородоггүй буряад нотагуудай Шэтын болон Эрхүүгэй областьнуудта оршодогые, мүн Монгол орондо, Хитадта хэдэн мянгаад буряадуудай ажаһуудагые хараадаа абабал, 7 ондоо захиргаанда хубаарһан түрэлхи арадыемнай шажан мүргэл нэгэдуудэг байна. Тэрэ хадаа буддын шажан ба эртэ урдын бөө мүргэл болоно.

Эңээн тухай коммунист партиин рескомой нэгэдэхэ

секретарь В. Б. Базаров, "Хэсэ хэнгэрэг" гэжэ бөөнэрэй бүлгэмэй түлөөлөгшэ Д. Д. Очиров, Гэгээтын дасанай шэрээтэ М. Р. Чойбонов болон бусад делегадууд, айлшад хэлэһэн байна.

- Арадай оюун ухаанай соёл болбосорол гэшэ хүгжэлтын үндэһэн болоно гэжэ намтай, дид-хамба лама Самаевтай уулзахадаа, Гэгээн түрэлтэ Далай-лама онсолон тэмдэглээ нэн, - гэжэ Дамба Аюшеев дуулгаа. - Манай обществын эгээл ехэ гол шухала асуудал хадаа хүнүүдэй сэдхэл бодолой доройтолго болоно.

Энэ доройтолгоһоо гарахын тула буряадууд хоорондоо үгээ ойлголсохо ёһотой. Булан шанаагаараа тарашоод, бэе бээ үзэн ядалсажа байбал, улам саашаа доройтолгын, уруугаа оролгын халтируухай замда гаража хосорхын туйлда хүрэхэбди.

Буддын шажаншье, бөө мүргэлшье архи уухые таһа хоридог. Архида шуналга - мүн лэ хосоролгын зам. Энээн тухай

дид-хамба лама Доржи Цыденов шангаар хэлэнэ бэлэй.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, хаанашье - суглаан хуралдаан дээгүүршье, гэр байрадаашье, үйлсэдэшье, трамвай, автобус соошье хэрүүл шууяа гаргажа, архи уужархёод, үбсүүгээ тоншожо ябаха гэшэ буряад зондо угта таарахагүй юумэн гэжэ үрихүүгэдгээ, залуушуудта ойлгуулха ёһотойбди гэжэ гурбан эрдэниин гэрэл туяа гиигүүлхэ уялгатай ламанар съезд дээрэ айлдахаа.

Санкт-Петербургын дасанай шэрээтэ, Буряад Республикын

арадай депутат Х. Самаев сэдхэл бодолоо дарууханаар барихые уряалаад, нимэ шийдхэбэрийн проект улшажа үгоо:

"Петербургын дасание буряад арадай үндэһэн баялиг гэжэ 1917 ондо Галуута-Нуурай дасанда болоһон бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съездын соносхоһые хараадаа абан, түүхэтэ үнэн зүб байдалые нэргээн бодхоожо, бүгэдэ буряадуудай хоёрдохи съезд (Улаан-Үдэ хото) шийдхэбэ:

1. Санкт-Петербургын Гүнзэчойной дасание буряадуудай үндэһэн баялиг гэжэ соносхохо.

2. Худалдажа абан саарһантайнь болон архивна бусад документнүүдтэйнь зохилдуулан, сүмэ хиигдэй усадыба шадархи, ургань дасанай мэдэгдэ байһан газарые Санкт-Петербургын дасанда дамжуулха тухай ябадал хэхэ.

3. Федеральна удхатай архитектурын хүшөөгэй статус олгохо тухай ябадал хэхэ.

4. Санкт-Петербургын дасан шадар байгуулагдаһан буряад соёлой түбэй хүдэлмэригэ али болохо туһаламжа үзүүлхэ талаар хэмжээ

ябуулгануудые ВАРК-ын түсэбтэ оруулха".

Энэ проектнь шийдхэбэри болгогдон нэгэн дуутаар абтаба.

БУРЯАД АРАДАЙ КОНГРЕСС ТУХАЙ

Буряад арадай конгресс бии болгохо тухай асуудалые съезд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагдаһан дүрбэн асуудалга нэмэлтэ болгон оруулха гү, али үгы гү гэжэ буха ехэ арсалдаан болоо нэн. Буряад арадай конгресс гэшэ юу хэхэ, ямар түхэлэй эмхи байха юм гэжэ түрүүшээр ойлгоогүй байһан дээрэһээ зарим зон буруушаагаа.

Иимэ конгресс байгуулбал, буряад арадай политическэ, экономика, соёл болбосоролой үндэр шатада гарган хүгжөөхэ эрхэ хамгаалагдаха ёһотой. Тиимэнээ энэ асуудалые съезд дээрэ табиһан В. А. Хамутаевай, И. Д. Пронькиной болон бусад үгы шагнаад, съездын олонхи делегадууд тэдэниие дэмжэбэ.

Буряад арадай конгресс эмхидхэн байгуулха саг тулажа ерээ гэжэ В. Б. Саганов һанамжалжа, алишье талые барихая мэдэжэ ядажа һуһан делегадуудай һаналые нэгэ тээшэнь шэглүүлжэрхинэ нэн.

Зүгөөр тиимэ конгресс эмхидхэхын тула саг, зөөри хэрэгтэй, устав, дүрим мэтыень найруулха шухала.

Тиимэнээ 17 хүнөө бүригдэһэн эмхидхэлэй комитет байгуулагдаа. Конгресс байгуулха тухай бүхы асуудалые зүб тээшэнь шийдхэхын тула бүхы хүдэлмэриие эмхидхэлэй комитет ябуулха болоно.

Ц. ДОНДОГОЙ, манай тусхай корр.

Зурагууд дээрэ үгэ хэлэһэн съездын делегадууд Р. Д. Цырендоржиев (2-дохи шоурта), Г. Н. Манжуев, В. Б. Базаров, Д. Цыденов, Х. Самаев.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Засагай зургаануудта

“НУРАНАН ДАЛАЙ...” ГЭДЭГ НЭМНАЙ

Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительствын үүсхэлээр хаяхан республикын хото городуудай, районуудай нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын гулваанарай, нуури ба тосхонуудай захиргаанай зайхануудай семинар үнгэргэбэ. Тус семинарта хабаадагшад Буряад Республикын Президентын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын министрүүдэй, Арадай Хуралай комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй олон элидхэлнүүдые шагнаба, тэдэнэртэй уулзажа хөөрэдэбэ гээд мэдээсээ нэмди. Зүгөөр мүнөө республиканска семинар дээрэнэ хэгдэһэн тэмдэглэлнүүдые уншагдай анхарагда дурадхаханнай.

Буряад Республикын Президент—Правительствын Түрүүлэгшэ А. В. Потапов семинар дээрэ республика дотор демократи хүгжөөх, гүйсэдхэлгын журам бэхжүүлхэ тухай ноцирхолтой элидхэл хээ гээд онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудта үгтэһэн эрхэнүүд тухай, гүрэнэй засагай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амьарлаха болон бусадшые шухала асуудалнууд, тухайн элидхэлшэ дэлгэрэнгитэй хөөрөжэ үгөө.

Республикын эрдэм нуурагшай министрэй орлогшо П. П. Ефимов семинар дээрэ үгэ хэлэхэдээ, нургуулинуудай нурагшад үзэхэ учибнигүүдые түлбэригүй болгохобди гэжэ мэдээсэбэ. Тиихэдэ нургуулинуудые компьютернуудтай болгохо талаар хэмжээнүүд абтажа байдаг юм гэжэ тэрэ хэлээ. Гэхэтэй хамта байгша ондо республика соо гансал 13 нургуули заһабарилагдахаар хараалагдана. Хуушархан байрануудтай болоһон бусад нургуулинуудые заһабарилаха мүнгэн зөөри үгы гэжэ үгэ хэлэгшэ сэхыень хэлэбэ.

Республикын элүүрые хамгаалгын министр Б. Г. Бальжиров мүнөө сагай элүүрые хамгаалгын бираггүйхэн байдал тухай хөөрөжэ үгөөд, республикын нуури, тосхонуудай, амбулаторинууд болон больницануудые үлөөхын тула хамтын хүсөөр оролдодог болоёл гэжэ уряалба. Юундэб гэхэдэ, нэгэ больница хаагаа наа, удаадахи жэлнүүдтэ тэрэниие хүдэлгэдэг болгохонь бэрхэтэйл байга гэжэ уридшалан найуулаа. Олонхи ушарта нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаанууд “республикын министерство туһалха бээ”, гэжэ урданайхидаал найдаад нуудаг, ямар нэгэ аргаар өөһэдөө мүнэ олохо тухай бодомжолдоггүй ушарнууд олоор дайралдана гэбэ. Зарим больницануудта эдээ хоол, унтаха унтариин зүйлнүүд дутагдана. Тиихэдэнь

яахаб? Хүн зоной ажабайдал, мүн элүүрые хамгаалгын халбарин байдал ойрын жэлнүүдтэ найжархана байнагүй. Тиимэһээ бэрхэшээлнүүдые өөһэдөө дабаха хэрэгтэй гэжэ министр онсолбо.

—Республикымнай соёлой халбари бусад халбаринуудта адли муу байдалтай. Олон тоото соёлой гуламтанууд хаагдаа, соёлой олон хүдэлмэрилэгшэд ажалгүй үлөө гэхэ гү, али ажалһаа гаража ошоо. Гэбэшые соёлоо үлөөхэ, соёлоо хүгжөөхэ гэжэ оролдобо. Республикымнай Президент, Арадай Хурал болон Правительство үндэһэн буряад, ород болон бусадшые арадуудай соёлой хүгжэлты дэмжэхэ талаар хэмжээнүүдые абадагынь найшаалтай. Жэшээлхэдэ, “Соёл тухай” Буряад Республикын Хуули баталан абтаа. 1997 онһоо хойшо соёлой хүгжэлтэдэ республикын бюджетэй жэлэй олзо оршын мүнгэнэй 6 процентнь номологдог болохо гэхэн хуули Арадай Хурал баталаа. Мүнөө дээрэ соёлоо республикын жэлэй бюджетэй 2 процент мүнгэн номологдоно. — гэжэ республикын соёлой министр Г. Н. Струбинов хэлэбэ.

Соёлой кадрнуудта онсо анхараал хэрэгтэй. Тэдэнээ тарааха эрхэгүйбди, тиимэһээ нютаг нютагуудта тэдэниие үлөөхын түлоо оролдохо хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ районуудай гулваанарта хандаба.

Республикын Залуушуулай хэрэгүүдэй, спортын, туризмын талаар комитедэй түрүүлэгшэ С. В. Мантуров ингэжэ хэлэһэн байна: —“Манай хүдэлмэридэ найн юумэншые, дутагдануудшые олон. Мүнгэ зөөриин дутагданан ушар бүхы юумэндэ наад тойбо татана. Атланта хотодо болохо Олимпийн наадануудта амжалта туйлаха, Буряад орондоо туризм хүгжөөхэ гэхэ мэтэ зорилгонуудые бэлүүлхэ хүсэлэнтэйбди. Хүшэр хүндэ сагта байбашые, шадал зэргээрэ оролдохо бологдоно. Республикын 9 райондо комитедэй зүгһөө мүнгэ зөөрээр туһалаабди”.

Республикын Худалдаа наймаанай болон эд бараанай нөөсөнүүдэй талаар комитедэй түрүүлэгшэ В. Ц. Дамбаин үгэ хэлэхэдээ, эд бараанай нөөсэ ехэ болоо, хүн зон эд бараа багаар худалдажа абана гэжэ хэлэһэн байна.

Республикын бусадшые министрүүд болон комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр гол түлэб ажал хэрэгүүд тухайгаа хөөрөжэ үгөө, даб дээрэ табигданан асуудалнуудта харюу үгөө.

“Республикын социальнo-экономическа байдалые тогтоонжоруулаха хэрэгтэ гүрэнэй засагай гүйсэдхэлгын зургаануудай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай үүргэ” гэхэн

темээр Буряад Республикын хотонуудай, аймагуудай, хүдөө нютагуудай, мүн поселогуудай нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын хуули ёһоной үндэһэ нуури байгуулха талаар Арадай Хуралай зорилгонууд тухай” Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. И. Семёнов элидхэл хэбэ. Арадай Хуралай, Федерацийн Сөвэдэй бүридэл, хэжэ байһан ажал хүдэлмэри тухай тобшохоноор хэлэбэ.

Россин Федерацийн субъектнүүдые абажа харахада, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын талаар хуулинуудые абаһан газарнууд үсөөн гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын хуули абаха болор и л г ы н хүтэлбэрлэгшэдые лунгалгада зургаа харын болзор үгтөө. Мүнөө үедэ нютаг нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ манай ажабайдалда ямар нуури эзэлхэ ёһотойб гэхэн асуудал ехэ арсадагай байна гэжэ тэрэ хэлээ. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын байгуулха хүдэлмэри эхилхэ, хуули ёһоной актуудта заһабаринуудые оруулаха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, тэрэн тухай хуули түгэс бэшэ.

Республикын бүхы аймагуудай, хотонуудай, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай эмхидхэлэй түрүүлэгшэ сессинүүд үнгэргэгдөө. Хоёрдох сессинүүд дээрэ бюджет байгуулха тухай асуудал харагдаха юм. Ехэнхи аймагуудай уставууд баталан абтаагүй байна. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын асуудалаар муниципальна албан тухай хуули Арадай Хуралай 9-дэхи сессидэ, бюджетые байгуулгын асуудал налогууд тухай кодексын гараһан хойно зүбшэгдэхэ гэжэ тэмдэглээ.

Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын хоёр түхэл (модель) гол түлэб дурадхагдана. Урид байһан поселково Сөвэдүүдэй гү, али нютагай захиргаануудай хэмжээндэ нютагай захиргаануудай зайханууд хүдөө нютаг бүхэндэ суглаануудые үнгэргэжэ, ямар түхэлын шэлэн абаха тухай зүбшэн хэлсэхэ ёһотой гэжэ тэрэ онсолбо.

Удаань “Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ эмхидхэхэ талаар Россин гүрэнэй, Буряад арадай, мүн гададын гүрэнүүдэй дүй дүршэлые сасуулгын шэнжэлэл” гэхэн асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышев элидхэбэ.

Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ үнгэрһэн үеын, мүн дэлхэйн ороноудай дүй дүршэлдэ үндэһэлнэ Энэ

талаар гададын ороноуд ехэ дүршэлтэй. Буряад орондо өөһэдыгөө хүтэлбэрлгөөр баһал горитой дүршэлтэй. Жэцээлхэдэ, Буряадта ажаһуудаг эвенк яһанай зондо угаа залгуулан үгтэдэг өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ гэжэ байгаа. Тэрэшэлэн шэмээшэгүүдэй обцинанууд, буряад зоной Степной дума гэхэ мэтэ өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын хэдэн түхэл янзанууд байһан юм. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ гүрэнэй засагһаа холодохо ёһогүй. Тэрэниие эмхидхэлгэдэ, эгээл шухалань гэхэдэ, гүрэнэй ба нютагуудай аша тунье зохилдуулаха хэрэгтэй. Эндэ бэрхэшээлтэй юумэниинь гэхэдэ, гүрэнэй засагай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай, мүн Сөвэдүүдэй хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые хубаарилха хэрэгтэй. Районно Сөвэдүүдэй хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые хубаарилха тухай тусхай хуули абаха шухала гэжэ хэлэгдээ.

“Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын финансын ба эконо́мическа үндэһэнүүд” гэхэн асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогой, финансын, банкнуудай талаар комитедэй түрүүлэгшэ В. Ц. Семёнов элидхэл хээ.

Арадай Хурал 1995 оной бюджет байгуулгада яһалэ бэлэдхэлтэйгээр хандаа. 1996 оной бюджет хоёр дахин зүбшэн хэлсэгдээ лэн. Зүбшэлгын комисси хоёр харын туршада зоримгойгоор хуули бэлэдэжэ, 1996 оной бюджет баталан абаа. Зуу гаран дурадхалнууд зүбшэлгын комиссида харагдаа.

Нютаг нютагуудта олзо оршын сметнүүд баталагдан абтана. Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын финансын талаар дэмжэхэ тухай Федеральна хуулин абтахые хүлээнэбди.

“Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай ажал ябуулгада хуули ёһо сахилга тухай” гэхэн асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгууламжын, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын, хуули ёһоной, гурим ба журамай талаар комитедэй түрүүлэгшэ В. И. Марков элидхэбэ.

Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэдэ хуули ёһонуудые бэхжүүлхын тула гүрэнэй засагай болон нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай хоорондо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые амьарлаха тухай хуули ёһоной актуудые абаха, уставуудые баталха гэшэ шухала гэжэ тэрэ хэлээ. Мүнөө үедэ нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын нарийжуулаха талаар хуули ёһоной 9 проект табигданхай. Гүрэнэй дүүмэ энэ асуудалаар хэмжээнүүдые абаһагүй. Президентын лунгалта хүлээнэ. Сашадаа политическэ ямар эрхэ байдал

тогтоноб, тэрээнһээ уламжалан, эдэ асуудалнуудые шийдхэлгэ дулдыдаха юм.

Муниципальна хуулинуудые мэдэхэ мэргэжэлтэд тон үсөөн. Муниципальна алба хаагшадые бэлдэхэ региональна түб байгуулха, тэдэниие тусхай программаар нургаха хэрэгтэй, мүн компьютернуудаар хангалта тон шухала асуудалнуудай нэгэн болоно.

Нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай х ү т э л б э р и л э г ш э д ажаһуугшад гомдолнуудые хаража үзэлгын гурим наринаар сахиха, хинаха ёһотой. Ажалшад гомдолнуудые хаража үзэлгэ хайхарамжагүйгөөр, албан хойроогоор хандаһан нютагай з а х и р г а а н у у д а й хүтэлбэрлэгшэд захиргаанай зүгһөө харюусалгада хабаадуулагдаха зэргэтэй. Тэрэшэлэн хуули ёһо хүсэд мэдэнгүй Федеральна албанай эрхэ мэдэлдэ байһан алба хаагшадые нютагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэд өөһэдөө мэдээд ажалһаа сүлоолхэ эрхэгүй. Хэрбээ нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудта Россин Федерацийн хуулар з о х и л д у у л а г д а а г ү й асуудалнуудай гарам наа, Республикын Арадай Хуралда хандахыотнай гуйһабди гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Городуудай болон районуудай уставуудые баталан абалгын, тэрэниие бэлүүлгын жэшээнүүд, шийдхэлгэдэггүй асуудалнууд, нютагай бюджет байгуулгын дүршэл, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай республикын түлоолалгын болон гүйсэдхэхэ засагай зургаануудтай харилсалга, шухала асуудалнуудаар региональна программануудые зохёон байгуулга, аймагай, мүн хотын, предприятинуудай, ажахы эрхилхэ бусад о б ъ е к т и н ү д э й хүтэлбэрлэгшэдтэй холбоо байгуулга, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгэ ба эрхэтэнэй бүлгэм, нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын хүжөөлгэдэ ниитын, политическэ эмхинүүдэй дүүргэхэ үүргэ гэхэн темэнүүдээр Буряад Республикын Арадай Хуралай депутатуудтай, комитедүүдэй түрүүлэгшэнэртэй уулзалгын үедэ дэлгэрэнги хөөрөлдөөн болоо.

Семинарай түгэсхэдэ “Хотонуудай, аймагуудай, хүдөө нютагуудай болон поселогуудай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын зургаануудай хүдэлмэрийн дүршэл тухай” гэхэн асуудалаар Буряад Республикын Президент, Правительствын Түрүүлэгшэ А. В. Потапов тобшолоо хээ.

Энээгээр хотонуудай, аймагуудай, нууринууд болон тосхонуудай нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрлгын гулваанар болон зайхануудай хоёр үдэрэй семинар дүүрбэ

С. ОЧИРОВ,
Э. ДАМБАЕВА,

манай корреспондентнүүд

ХЭТЭ ЗАЯАНаа хойшо Хамни, Моностойн харьдагуудай хоорондо хүхэ номин долгиёо эбхэрүүдэн байдаг Галууга нуур домог туужаар баян юм даа. Мүнөө тэндэ мантан томо ГРЭС мүнделөөд, галта "хүрдэнүүдээ" дүжэгэнэсэ хүдэлгэн эрьюулжэ, суранзан элшэээ холын зайда дамжуулал байдаг. Үргэн эрбээхэйн далидал эрэн аад, эртэ урдын домог түүхэтэй эдлин Загастайн тала!

Нүүрхэшэ солотой нүхэд, магтан дуулама малшад, эрхыдээ домтой эмшэд, үгэхэ бүрээ үгырдэггүй багшанар—Тоёонтой ташалана тоолохо болоо наа, олон даа. Тиин дуунай шэдиин жэгүүр болохон хүн тухай энэ удаа домоглохо хүсэлэнтэйб. Урда тээнь Криворожско, Буриштынска, Углегорско ГРЭС-үүдтэ хүдэлжэ, ялала хайн дүршэл, хатуулал абанан дорюун залуу эхэнэр үйлэ хубийн заяагаар Галууга-Нуурай ГРЭС-тэ эрээ бэлэй.

Сагай гүйдэл... Тэрэ гэхээр эгсэ хорин дүрбэн жэл урдан үнгэрбэ. М. Ф. Безверхая гол ажалайнгаа хажуугаар, профсоюзай хүдэлмэридэ анхаралаа хандуулдаг, нэн түрүүн хүдэлмэришэдэй аша тугһые хаража, аршалан хамгаалдаг байһыень тэрэ үеын хүнүүд мартадаггүй ёһотой даа. Штукатур-шэрдэгшын мэргэжэл шудалжа, эгээн түрүүн дорюухан басаганай холын сэдбэг хизаарта хүдэлхээ эрһыень, байза, ог таһа мартаад байна хаб. Зай, тэрээн тухай хожом...

Саһа бордоһоор шэдэрлэн, шэрбэн байдаг шэмэрүүн хизаарта нэгэ айл хуби золоо оложо, ажана энхэ түбхинэнхэй юм гээд уридшалан хануулай. —Ходошые бэшэ наань, ээлжээтэ амаралта абажа, түрэнэн гараһан тоонто нотаг Украиняаа ошоодоо, аажамхан үглөөгүүр ангир шубуудые дүүжэн долгиндоо үлгыдэн байдаг сэлмэг сэгээн нуурайнгаа эрьедэ эрэхэл дурамни хүрэдэг даа! — гэжэ Мария Филипповна түрэнэн үдэрөө тэмдэглэжэ хууха үедөө, зоной дүхэригтэ зугаархан хөөрэдэг.

Үнэр бүлэдэ түрэнэн олоной нэгэн дярхан эсэгынгээ уг түһөө абаа юм гү, бү мэдэе, эдир хаба, абьяас шуналаа аша түгэс барилгада сүм зориулаа юм. Зулуухан уймар наһандаа зүг шэглэээ зүб тодолхо хэрэгтэнь хайн нүхэдэй үзүүлэн үргэмжэ, аша абаралые тэрэ мүнөөшье мартаггүй, сэдьхэлдээ дулааханаар дурсажа ябадаг. Дурлаһан мэлхэй далайе нэтэ тамардаг гэдэгтэл, шуран һүбэлгэн басаганай ажалһаа һамшангүй һуража, гүрэнэй шалгалта барихан тухайн халта дурдаа. Хачасалгын баярай үдэш "мастер" гэнэн тэмдэгтэй үнэмшлэгэнүүдые барюулхадаа: "Задарюун залуу үетэн! Дэгдэхэдэ, һодон бүхэжэдэг. Тулгардаха тухашарха үедэ һүдэ зориггоо аадангүй, эртэ урдын нангин мэргэжэл шэлэһэн хадаа нэрдээ хүрэмэ ябаарайгы...", гэнэн буурал багшын тобтой тобнохон үгэнүүд огто гадуур ошоогүй.

Ябан, ошон, нарин арга тодох бэдэржэ, хүн зоноор харилсаха бүрээ, шэрүүн мэргэжэл шэлэгшэдэй сэдьхэлэйн пугалаае хурса зоригтой хүн таажа юундэ ядахаб даа. Жэмэстэ модоной эшһээ яблонийн ягаад таһаржа унадаг ушар эрдэмтэ Ньютонийе дэмы гайхуулаагүй ёһотой. Тэрэн шэнги таамаг үзэгдэлнүүдэй гүн уха эириүүлэнгүй, эрмэлзэл шунаалгүйгөөр ажаябахада, һонигүй бшуу. Мария Филипповна теоретическэ эрдэм мэдэсээ саг үргэлжэ дээшлүүлжэ, түрүүшээр таһагые даагшын хожомоо инженерэй тушаалда дэбжүүлэгдэн байна. Зүрхэ һүлдэтэй, үнэн шударгы хүнүүдые эршэтэ ажал дэбжүүдэг гэнэн. Бодоодһы үзыг даа, хюһан, өөлэн жэгдэдэг мастерок баряад,

шабар-балим үндэр үнээ өөдэ шэдэхэдэ, ямар хаб? Оншыень олоһон, шуран хүнүүдэй гарта холимом зүйл нэгэл ондоохоноор нидхэрэгдэн няалдадаг, тийхэдэ зэргэлээд хүдэлжэ байһан зарим нүхэдэйн "бүтээл" хобхорон хуурахааа һанадаг, тулядаг гээшэ. Бүлэ дотор "жалжагы" гэшхэдэг гэхэ гү, али идхан тухирхадуратай хүн байдаг шуу. Энэшые удаа дундахан һанаатай Гамеза Раяын хэһэн ажалые ехэл анхаралтайгаар адаглаһанай һүүлээр:

—Рая, үглөөнһөө нааша жэгдэлжэ жэлэһэн ханашни... ай даа, баһа дахин һарнишоод байналдаа. Үнэншөөгүй юм ха, шагаагаад хара! — фуражкаяа нюдэн дээрээ унагаһан Гамеза

Хазагайе халюун хүбөөлэн гоёодог юм гэжэ дэмы хэлэгдээгүй хаям даа. Шэнэ юумэн гээшэ түрүүшээр түбэгтэй, ябан, ошон ялала мүлигдэжэ, гурим дүримдөө ородог гээшэ.

ХҮХЭ БУХЫН һуугаагүй модон байдаггүй юм гэдэгтэл, гушан жэл соо мэргэжэлтэ нүхэрэй зүргэлөөгүй ула мур гэжэ галта һудаһаар сохилһон ГРЭС дотор, хай даа, олдохогүй жэшээтэй. "Мария Филипповна гэнэ гүт? Мэдэхэ даа. Наһанайнгаа амаралтада гараха ойртошые наа, ажаллаха шадабаритай, абьяас зоригжолтой, ядаһан, тулгардаһан зондо туһалхал хүсэлэнтэй ябадаг энэрхы мэдэрэлтэй эхэнэр! Иймэл

"Манай үеын хүн" гэнэн конкурсно

ДУУНАЙ ШЭДИ

дээрэлхүүгээр дуугараад, юун гэгшэ ааб гэнэндэл, бэээ зайласагаан хууба.

—Танай һанамжа тиимэ гү? — гэн сасуу, Валеев бригадир бүтүү доогуур үбдэгыень нюдараад:

—Дуутай, дуутай, юрэдөөл, дуутай! Аманай алдуури гэжэ байдаг... — гэхэтээ хамта, тэнхээгээ таһаран, тархья нэжэрбэ. Тийхэдэнь хажуудахи нүхэрнын зосоогоо хоро зангидан, нюдөө ялагад гүүлэжэ, нэгэ удаа шуухиржархёод:

—Нэ, гурбан һара хүдэлжэ байгаада, арга тодохолын олохогүй гэжэ хайшаа юм! Үшөө тийхэдэ СПТУ дүүргээд, — гэхэтэйнь сасуу, хажуудань байһан Бадареев үгыень таһа дүүрэн, тэрэн тээшэ нюдөө шабхан хаража:

—Тулгардаһан тухашарһан хүндэ туһалхын орондо элдэбэе гаран, һайзгайран байхадаа, яагаа һөөл юмшй? Үшөө галта мэргэжэл шудалагшадай нэгэнби гээд, хөөрөөндөө дашууран һарсалзаха юм бээш! Нарин гарай мэргэжэл гээшэ наһанай сэнгтэй олзо юм гэжэ мүнөө хүрэтэр мэдэхгүй, ямар туняһагагүй тууламгишй. — тэхэдэнь, шуһаа зосоошонь таташоод байһан Гамеза үгэ нэхэжэ, үһэрин бодобо.

—Хүрөө бологты, яажа байһан зомта! — гээд, бригадир нюдаргаа зангидаһан тэдэ хоёрые намдуулан хорибо. Энэ үедэ Мария Филипповна барилгын участок эрьен, тойрон ябатаргаа, хүнүүдэй хөөрэлдэхые обёороод, уужаа байһан түүдэгтэ дүтлэн ошобо. Нюдэнзйнгөө улхархай соо нулимса гүйлгэһэн, гожогор хүхэ үмдэтэй басага харахадаа, оромгүй хайрладаһаниинь хүржэ, ушар шалтагыень тайларилтагүй ойлгоод:

—Басаган, хэн гэжэ нэрэтэйбши? — гээд, Мария Филипповна холуур дүллэн һонирхобо.

— Р а я . . . — гэ ж э урмаггүйхэнөөр харюусаад, һарюу-мүрюүгээр жэгдэлһэн ханаяа тэрэ дахяад хайжа мүлижэ оробо.

—Рая, хадуужа ойлго. Наһан залуу, наран эртэ. Хүнгэн бэшэ мэргэжэл шэлэбэ гээшэш. Барилгын талмай—шатарай хюлгэ бэшэ! Оролдонгүйгөөр, омолошые барихань хэсүү гэдэг гүб даа. Ёһотой барилгашан болохо гээ наа, тэрээндэ үнэн зүрхэнһөө дурлажа шадаха хэрэгтэй. Ойлгоно гүт, үнэн зүрхэнһөө!.. Гол эрилтэ гэхэдэ, минута бүхэнийе гамнаха, алмаха шухалаа. Хий газар мушхарадажа, хайран сагаа барангүй, иигээд саб байса шабардажархи, — гээд, олохон "Раянуудые" хараһан инженер залуу басагандаа зохидоор заажа үгэбэ. "Хэдэрэлдэһэн морининьшые" хэмдэе орожо, баймга бүншэн соёржо эхилбэ.

Т Э С Э Б Э Р И Н Х О Л Б О Р Х О Й ю р т э м с э д э Ажабайдалай хүрдын эрьелдэжэл байгаа сагта хүхын дууга һүнинүүд хэлэгжэл, хүндэ ашаатай составууд түржэл байха гээд этигэе. Имагал Эхэ оронойнгоо хуби заяан тухай шэбшэжэ, хамаг юумэ зүб мүрөөрншэглүүлэхэ шийдхэхээ эрмэлзэхэ гээшэ хэды хайхан, дэмбэрэлтэ хэрэг бэ!

Бата суртал бодолтой иимэ хүн ниитын даабари дүүргэхэ хэрэгтэ үнэн сэхээр алба хэжэ ябаа юм. Онсолбол, мүнхэ эрьесэтэ ажабайдалай, мүн хэтэдээ хүгжэдэг юртэмсын заршам ёһонууд өөрын хубилшагүй хуули номнолтой

тиитэрээ һалхин хүдэлөө юм, Кагийн хүгшэн эжы, яагаа гайтайб даа, — гэжэ байжа шогууша нэгэниинь мэхэтэйхэнээр энээбхилээ, галта харасаар шэрбэн, гаража ошобо.

—Хаража, хадуужа ябахада, хүнүүдэй харилсаан хурсадан хёморно, амгалан сагта хайран хүбүүдэй ами наһан хороно. Энэ хадаа тушаан болоһон үйлэ шалтагаан бэшэ. Удамаршад һайтай улад жаргалтай гэгшэ гүбэ. Манда һэримжэ шадабаритай, арад зоноо гээгдэлһээ гаргаха, абарха сэсэн засаг хэрэгтэй. Энэл ушарта ганга эрьенүүдые алад гаталжа, ажал хэрэгээ урагшалуулха байһамнай сохом даа! — Иигэжэ хэлээд, малагар сагаан Мария "абгай" һэртэгэр нюдэтэй зээ басаганайнгаа һаглагар зөөлэхэн үһые һамнаад, буржыса гүрээржибэ. Шадаал наа, һай хэхые эрмэлзэжэ, хүсэжэ ябадаг хүнэй орой дэнзэн, сэдьхэлэйн һайхан уряа иимэл даа. Гэр бүлэдөө гэнэгүй амгалан, дэлгүүрэй хатуу хаһада гуламтынгаа ошо һүнөөнгүй бадаргажа байха гээшэ "элгэ нимгэнтэнэй" нэгэ нюуса, онсо шадабари болонол даа... Ямар хадан хэтын жаргалай жолоо эхэнэрэй гарта гээбта?

Уужам даа, үргэн эрбээхэйн далидал эрэн аад, эртэ урдын домог түүхэтэй эдлин Загастайн тала! Анхан эндэ эршээ дэлиһэн барилгын суурян һаял шэнги һанагдаха юм. Тэрэл үеэр эдэ мүнүүдэй автор хүлэр мүнгэн "шүлэглэл" траншей соо хүрээдөө үзэһэн байха. Түрүүшын блогуудые тодохын тулада хэды ехэ нүхэн, газар хэндэгдэжэ, шулуун хаалтанууд шудхагдаһан, атан тэмээнэй багтама хүнды хоолойнууд нуур руу татагдаһан байна гэшээб! Харин мүнөө... элэн хүсэтэ зайн галдүүжэн утаһа дамжан, хярын оройгоор шэнхинэн ошодог. Өөдөө шэртэхэдэ, сорго хоолойнууд үлээ шударма гэхээр үндэр даа. Тээд дүрбэн зүгтэй һалхинда үлээлгэжэ дадаһан дээдэ гарай мэргэжэлтэ зон арбан дабхар армаг адыарнууд дээгүүр аһалдан, дамжан, һэримжэтэй нарин хүдэлнэ ха юм.

—Мария Филипповна, наһанайнгаа хамаг хүсэл, хэшээл зориг шэнэ гэрһээ утаа гаргаха арюун заяатай хэрэгтэ сүм зориулһан Байнат. Зоболон, хохидолгүйгөөр зол ердэггүй. Сэдьхэлдэ хадутдаһан ушартай һонин зүйл хөөрөт даа, — гэжэ наһананаа нюунгүй һонирхоходомнай:

—Мүнөө болоходо, алиниень һанаха бэшэ. Урагшатай ябадалай одо жэгүүр наһанайм заяанда үршөөгдэһэн жаргал юм бэээ гэжэ бодогшолби даа, — гээд, үтэлһэн сөнхэй үгээ хуряжа, бурзан тэндэ угалзатуулан гүрэлһэн сонходо дүтэлбэ. Галаб үеын хүдгөөтэ тэмсэл дундуур, галта һолитрог зураглан залирха нэгэ наһан... Тээд ямаршые сагта ажабайдал урагшаа дабшажа, түмэн арадуудай асари ехэ үйлэ хэрэг түүхын һэбшээн руу туутдан ошохол даа...

Тэнгэридэ һэмжэн сагаан үүлэн хүбэнэ. Сэн бүгээр бурхөөгдэһэн шуги бургааһан мүшэр намаагаа гүбин, хада хушуунай саагуур хоргодожо хороһондол үзэгдэнэ. Сандахын-Адагаар сагаан жабар тоһорондо, мүлһэн дугаагайн хонхонууд мүргүй шангаар жэнгирижэ, гүн мэдэрэлэй уянга түрүүлнэ... Энэхэн үедэ Мария Филипповна Карпадынгаа хүжэ ногоон орбьелнуудые һанаандаа оруулбашы, далан хабшуу лугатай Дараашын дабаан нюдэндэнь дутуугүй дулааханаар обёорогдожо магад...

Дуунай шэдиин домог болоһон хүн тухай хөөрэхэ гэнэн хүсэлни иимэ һэн.

Ч-Ц. САНЖИЕВ, ажалай ветеран.

ааб даа. Нийтийн эдэбхитэй ажал ябуулагшын хүдэлдэг газартаа профкомой түрүүлэгшын тушаал удаахан саг соо дажа ябахыень дээрэ дурдаа һэмди. Үнэниень хэлэхэдэ, хүдэлмэришэдэй хүсэл гуйлта, мэдүүлгэнүүдые "нэгэ армаг" шийдхээрхихын тон артагүй ааб даа.

Үдэшын намдуу саг һэн. Ногоохон набшаһадай нюуса шэбэнээн доогуур бишыхан дугы дамжан, улгуу тойрон гарахатай сасуу, ГРЭС-эй хамтын байра харагдаахидог. Яаралтай ябаашые наа, Мария Филипповна хуушан модон гүртэй нэгэ айлда хэрэгээр оробо.

—Мария Филипповна, наашаа гарагты, — гэжэ ГРЭС-эй химчехтэ хүдэлдэг Люда басаган уриба. Тийгээд аяга сай дээрэ ан-бун хөөрэлдэхөөр байтараа: — Хэды болотор хүлээхэбиб даа. Хүрөө болоо. Мэдүүлгэ барихамни, — гэжэ сүхэрһэн басаганай хэлэхэтэй сасуу, хоморой айлшан үгыень таһа дүүрэн:

—Люда, бари энэ саарһа. Хамтын байрада оруулха гэлсээбди. Үглөөгүүр ошоорой. Мэдүүлгээ шуулажа хаяхадаш болохо, — гэжэ тобтой дарууханаар хэлэбэ. Тийхэдэнь яахаяшые ойлгожо ядашоод байһан басаганай һанаа сэдьхэлэй асатарые адаглаһан эгшэ эхэнэр шийдшые гэгбэгүй.

Бидэ Мария Филипповнатай хөөрэлдэжэ хуунабди. Гэр соонь салуу уужам, сэбэр, гуримтай зохи. Оюун ухаанай ууга— элдэб янзын ном худар таг дээрэ эмхилэгдэн, ябталан табяатай.

—Иимэ шэмэрүүн сагта һайе һанажа, зальбаржал ябаха хэрэгтэй. Ямаршые яһанай хүн байг—булгандамнай хүндэлэл, хайра, үнэн сэхэ ябадал, нигүүлэхын сэдьхэл, тэсэмгэй байлга, гүнзэгы ухаан саг үргэлжэ хэрэгтэй байдаг гээшэ. Ушар иимэхээ хатуу шэрүүн ябадал гаргахгүйе оролдохо шухала, — гэжэ сарюун төөдэй сэдьхэлээ тэбшэн хэлээд, ханын час тааруулан мушхажа табиба. Энэ үедэ газар шэнгэһэн хурса энээдэн дуулаад, нахилзаһан бээтэй хайхан хоёр басагад орожо эрбэ. Нимгэн сагаан шарайтай, тэгшэ үндэршэг хамартай басаганиинь бүгэдэндэ хандажа: "Мэндэ!" гээд, — Катя хаанаб? — гэжэ Мария Филипповнада хандаба. "Эрэхэ ойртолоо ёһотой" гэнэн харюу дуулахадаа, урмашаһан тэдэ хоёртой бэээ барижа ядан, нүгөө таһалга соо пишаганаса энээлдэхэдэ, гэрэй эзэн эхэнэр уурлан татажа: "Дуугайгы!" гэнэ. "Басагадай ехээр энээлдээд һалахагүйдэ, һалхин хүдэлдэг юм", — гэжэ байжа улам энээлгэнэ.

—Яагаа һонин юм, хаана

УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН национальна лицей-хургуулин (урид нэгдэхинтернат хургуули байгаа) дэргэдэ искусствын 8-дахи хургуули байгуулагдаһан юм. Энэ хургуулин шабинар республикын бүхы шахуу аймагуудһаа конкурсын гуримаар абтаһан бэрхэ һурадаг үхибүүд.

Эндэхи искусствын хургуулида хореографиин, уран зурагай, театральна, хүгжэмэй таһагууд бии. Тус хургуулин театральна таһагы бэлигтэй режиссёр Елена Ямполовна Санжимитыпова 1984 онһоо хүтэлбэрилдэг. Театральна бүлэгтэ элдэб наһанай үхибүүд һурана.

Искусствын хургуулин шабинар нэгдэхин классһаа эхилжэ, юрэнхы-эстетическэ хүмүүжүүлгэ гарана. Харин 4-дэхи классһаа үхибүүн бүхэн дуран шадабарингаа талаар тусхай шэглэлтэй бүлэгтэ оруулагдаһа. Театр дуратай үхибүүды багшанар нэгдэхиндэ дүрбэдэхи болоторнь һуралсалай жэлнүүдтэ бэлиг шадабаринь тодруулха бүлэгтэ шэлэн абадаг.

Сценическэ хүдэлсэ, ухаан бодолынь хүгжөөлгэ, уран гоёр хэлэлгэ, уншалга мэтгэдэ театральна бүлэгые хүтэлбэрилдэгшэ гол анхаралаа хандууддаг.

Хүүгэдтэ зориулагдаһан пьесэнүүд тон хомор. С. Михалковой "Һайрхуу шандаган" гэжэ басинь найруулжа табья һэмди. Энэ авторһаа гадна И. Крыловой, Г. Чимитовэй басинууды табидатби. Буряад уран зохёолшодой бүтээлнүүдһээ Ц. Шагжинай "Будамшуу" гэжэ пьесын, Х. Намсараевай "Эрхэ һамган", "Ноёной хүбүүн", "Тахуунай" болон бусад расказуудай худсаар сценкэнүүды бэлдэ һэмди. Үхибүүдэй бэлиг шадабаринь дээшлүүлхэдэ классическа зохёолнууд ехэ үүргэтэй. Энэниень анхаралаа яжа алдажа болохоб? Фонвизинай "Недорослинь" зүжэглэн табьябди, - гэжэ Е. Я. Санжимитыпова хөөрэнэ. - Ямарханшье орёо зорилготой сценкэ табиха гёбэлэни, наһанай хүсэлһем бэлүүлжэ шадаха бэлигтэй хүбүүд, басагад олон даа. Нэрлэбэл, Данжалов, Шойнхорова, Жербаева, Ямполов, Холхоев, Дамбаев, Гончикнимаев болон бусад. Жэшээлхэдэ, Бато Данжалов "Недоросль" гэжэ зүжэгтэ Митрофанушкин ролии, Леонид Дамбаев Шагжинай "Будамшууда" норнийн ролии шадамар бэрхээр гүйсэдхөө.

Тусхай хэшээлнүүдһээ гадна Е. Я. Санжимитыпова бүлэгнүүдһөө һурагша бүхэнтэй тус бүрин хүдэлмэридэ ехэ сагаа зориууддаг. Үхибүүн бүхэнтэй амяараа хүдэлхэдэ, һайн байдаг гэжэ тэрэ хэлэнэ. Хүүгэды театрта дуратайгаар хүмүүжүүлхэ, артистын мэргэжэлэй ниюусануудтай танилсуулха хэрэг заажа байһан багшын мэргэжэл шадабарин ехэ үүргэдүүргэдэг. Эндэ мунт тусгаар бэлиг, арга дүр хэрэгтэй. Гадна наһан соогоо олоһон эрдэм мэдэсэн, ажабайдалайн дүй дүршэл баһал шиидхэхы

үүргэтэй. ...Хүнэй наһанай харгы тоонто нютагһаа эхитэй. Е. Я. Санжимитыпова тахилгата Шалсаана хадатай Хэжэнгэ нютагта 1937 ондо түрөө. 1954 ондо Х. Намсараевай нэрэмжэтэ дунда хургуули эрхимээр дүүргээд, артист болохо хүсэлтэй Москва хото зоринһон юм. Тэрэ үедэ түбһэн хүнэй Москва хото ошохо гээшэ хоморой ушар байгаа.

ЗАЛУУХАН басаганай холын хото город һураһаа ошохо эдирхэн наһанайн эрмэлзэлые яажашье үгэдөө оруулжа, болуулхаар бэшэ һэн. Энэниень эжынь ойлгоо. Басаганда хэды ханаагаа зобоошье наа, зүбшөөхэ баатай болоо һаабдаа. Эхэ хүнэй һайхан заншалаар холын харгыда гарахынь урда "Буурал баабайгаа ходо ханажа, зальбаржа ябарайн даа, тийхэдэ наһанай хэрэгшн урагштай байха", - гэжэ эжыни захяа һэн гэжэ Елена Ямполовна

Соёлой эдэбхитэд

НАНАНАЙНЬ ДУРАН

дурсана. - Эжынгэ зүбшөөхэдэ, зориг нэмээд лэ, холын харгыда гарааб. Үнэхөөрөөшье, эжынгэ захяае сахижа ябахад, хүсэлһэн хүсэлни наһанай соомни бүтээ һэн.

Хүдөө нютагһаа театрай артист болохо хүсэлтэй арбан найматайхан басаганай ниислэл хото хүржэ ерэхэдэнь, ГИТИС-тэ, мун Щукинай нэрэмжэтэ театральна училищида бага яһатанай түлөөлэгшэды һуралсалда абадаггүй байба. Хүсэлһэн зоринһоо заабол бэлүүлхэ гэжэ басаган СССР-эй Соёлой министрствэдэ хандаа. Тийхэдэнь тэрэ үеын дарганар ондоо дээдэ хургуулинууды зууршалаа. Жэшээлхэдэ, ой модоор, зөөлэн алтаар баян Буряад орондо ажаһуудаг хадаа ой модоной ажахын институтда орохынь идһаа. Елена басаган өөрынгоо хүсэлдэ урбаагүй. "Би гансал артист болохо хүсэлтэйб, би бүхы юумэ хэжэ шадахаб, дуулаха, хатархашьеб" гэжэ хэлэжэ байһан басаганай өөрынхиеэ табихагүй, сухаришагүй зориг саананхи хуби заяаһынь шиидхээ. Урда жэлын Н. Островскиин нэрэмжэтэ Ленинградтай киногой, театрай хүгжэмэй искусствын дэргэдэ буряад студи нээгдэһэн байгаа. Энэ дээдэ хургуулида шалгалта барихынь үсэд нэтэрүүхэн буряад басаганда зууршалга-бэшэг Соёлой министрствын түлөөлэгшэд бэшэжэ үгэхэ баатай болоо бэлэй.

- Ороной элдэб нютагуудһаа ерһэн 19 басагад хамтын байрын нэгэ таһалга соо байгаабди. Эдэ басагад сооһоо Александр Завьялова бидэ хоёр эрхимээр шалгалта барижа, тус институттай оюутад болообди, - гэжэ Елена Ямполовна хөөрэнэ. - Хоца Намсараевай "Үүрэй толонһоо" Цыремпилэй

монолог, Максим Горькиин "Буревестник тухай дуун" болон Некрасовай "Что ты жадно глядишь на дорогу" гэжэ шүлэгые сээжээр шангаар уншаһанаа мартадаггүйб. Эрэ хүнэй монолог шангаар уншахадаа, ехэл гоёр уншааб гэжэ ойлгоһон эдирхэн наһаа ханахад, мүнөө энээдэтэй байдаг. Дуу дуулаа, хатараашье ёһотойб. Һүүлдэнь сэгнэлтэеэ харахад, "табые" табихан байгаа даа.

Иигэжэ өөрынгоо шууд зоримгой оролдолгон ашаар Елена Санжимитыпова нэрлэгдэгшэ институттай оюутан болоо. Жэлэй туршада хоёр курс шудалжа байгаад, Валентина Амханова, Содном Будажапов, Георгий Бутуханов, Зүгдэр

коллектив һаяын жэлнүүдтэ Барнаул хотодо арадай театруудай коллективүүдэй дунда үнгэргэгдэһэн фестивалда "Бальжан хатан" гэжэ зүжэгөө харуулжа, лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртөө. Хальмагай элигэ уран зохёолшо Б. Басанговай ойн баярай үедэ Элистэдэ, Монголой Дархан хотодо энэ зүжэгөө харуулжа, республикаһаа гадуур сууржа. Энэ амжалтаһан найруулан табигша режиссёр Е. Я. Санжимитыповагай табья ехэ.

Сагай ябаса ямар түргэн ба даа! Национальна лицей-хургуулин дэргэдэхи искусствын хургуулида хүдэлжэ эхилһэн саһаан хойшо арба гаран жэл үнгэршэбэл даа. Мэдээгүй байтарнай, өөртэнь һураһан бишыхан шабинарынь эдэ жэлнүүдтэ танихаар бэшэ томонууд гоё хүбүүд, басагад болонхой, дээдэ хургуулинуудта һуралсалаа үргэлжүүлжэ байдаг. Шабинарынь олонхинынь, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетдэ һурадаг.

Сагаан харын гараад байхада, Тания Очирова гэжэ намда һураһан басаган ерээдүйдэ буряад хэлэнэй багша болохо юм, хургуулингаа Сагаалгай найр наада найруулан табья, - гэжэ Елена Ямполовна хөөрэнэ. - Багша болохо хүндэ театральна онһоо ниюусанууды мэдэхэ гээшэ тон тунһатай. Багшажэ эхилхэдэ, үхибүүдээрэ ямаршье зүжэг наада бэлдэжэ шадаха байна. Юрэ багшын гансаараа бүхэли урогой туршада дуу гараһанда орходоо хэшээлдэ театриализациин элдэб онол аргууды хэрэглэхэдэ һонирхолтойшье болохо, шабинарынь анхарал татаха, тэдэнэй хэшээлдэ хабаадалгы эдэбхижүүлхэ, ойлгосотойшье байха ха юм даа.

Ганса багшын бэшэ, ямаршье ондоо мэргэжэл шэлээ һаа, Е. Я. Санжимитыповагай театральна бүлэгтэ һураһан шабинарынь саананхи ажабайдалда өһөдтөө тунһатай юумэндэ һурана, сэдхэлдэ сэнгүү "тэжээл" абана гэшээл даа.

Мун олон шабинарынь Э. Мункуев, Б. Ешеева, С. Гомбоева болон бусад Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академидэ һурана. Тэдэнэр багшынгаа хэрэг үргэлжүүлхэ режиссёр мэргэжэлтэй болохо юм. Зүжэгтэ наадахадаашье, дуулахадаашье, бэрхэ шабинь Зоригто Тогочеев Москвада һурадаг.

Багаһаань эрдэм номдо һайнаар һургаханаа гадна уран һайханай талаар тусгаар бэлдэхэлтэй үхибүүды үргэн ажабайдалда гаргадаг национальна лицей-хургуулин дэргэдэхи искусствын хургуулида наһан соогоо театрта дурлаһан дураһа Елена Ямполовна Санжимитыпова хүүгэдтэ дамжуулаа.

Хүүгэды гоё һайханай оршондо дуратайгаар хүмүүжүүлдэг дэмбэрэлтэй ажалтанай бүри ехэ үрэтэй, үргэлжэлтэй байг лэ, олон тоото шабинарытай гуйдаһан амжалта илалтануудынь Танай баяр болог лэ гэжэ үрээбди.

Э. ДАМБАЕВА

Цыдыпов, Зинаида Базарова, Цыден-Дамба Пурбуев болон бусадтай хамта 1959 ондо энэ хургуулиа дүүргэхэ золтой байһан юм.

Арбан гурбан жэл соо буряад драмын театрта хүдэлхэдөө, олон ондоо абари зантай, элдэб наһанай эхэнэрнүүдэй образууды тэрэ байгуулаа. Шэнэ роль бүхэн артист хүнэй зохёохы ажалда шэнэ бэдэрэлгэнүүды хэхэ, даалгагдаһан образой абари зангыг этигэмэ зүбөөр харуулха эрилтэнүүды табидат. Ехэ оролдолго гаргажа бүтээһэн образ бүхэнтээ хамта актриса бэлиг шадабария дээшлүүлэ.

САНЖИМИТЫПОВАГАЙ 1959-1960 гаран онуудаар буряад театрай тайзан дээрэ байгуулаһан хитад драматург Цао Югай "Тайфун" гэжэ зүжэгтэ Си-финэй, В. Халматовай "Нэгэ амисхалаар" ("Одним дыханием") гэжэ зүжэгтэ Сэсэгэй, М. Горькиин "Васса Железновада" Наталиин, Ц. Шагжинай "Шүдхэртэй сүндүүгтэ" Сэрэгмагай, "Тангаригта" Пэлжэдэй, Х. Намсараевай "Цыремпи" гэжэ зүжэгтэ Ямаахан хүгшэнэй, Шекспирэй "Король Лир" гөһөн зүжэгтэ Риганугай, Ф. Г. Лоркын "Дом Бернарда Альбы" гэшээдэ Пруденсийн образууд театрта дуратай аха захы зоной сэдхэлдэ мартагдашагүйгөөр халууданхай.

- Хоца Намсараевай "Цыремпи" гэжэ зүжэгтэ Ямаахан хүгшэнэй ролии наадахым хараһан поэт Дондок Улытуев эжыгэ ханаад уярааб гэжэ хэлээшэ һэн, - гэжэ Е. Я. Санжимитыпова дурдаба. - Тийхэдэ буряад драмын режиссёр байһан Буянто Григорьевич Аюшинай "Цыремпида" Ямаахан хүгшэнэй ролии дуралдахадань, ехэ дуратгүй байгаа бэлэйб. Залуу

ябаа ха юмбид. Актёр хүн гээшэ уйдхар гашуудалтайшье, энээдэтэйшье зүжэгүүдтэ залуу, наһатайшье хүнүүдэй образууды жэгдэ наадажа шадаха шадабаритай байха ёһотой гэжэ хэлэ һэн.

Тээд артист мэргэжэлээрэ хүдэлжэ байхадаа, тэрэ режиссёр болоод, өөрөө зүжэгүүды табиха дуратай байһанаа эжэлүүдгүй мэдэрдэг һэн. Тиин удаань Хальмагай Республикын Яшалтын арадай театрта хүдэлхэдөө, режиссёр болохо хүсэлөө амжалтатай бэлүүлэ. Тэндэхи арадай театрай коллективэй эдэбхитэдтэй хамта "Солдатская вдова", Макаенок гэгшын "Трибунал" гэһэн зүжэгүүды табиха, Новороссийск хотодо үнгэрһэн заншалта харалгада эрхим сэгнэлтэдэ хүртөө. Энэнь Е. Я. Санжимитыповагай режиссурада талаан бэлигтэй байһыг гэршэлнэ бэшэ гү?

1975 онһоо 9 жэлэй туршада тэрэ Буряадай хүдөө ажахын институттай оюугадай театральна бүлэгые хүтэлбэрилөө.

Эндэхи оюутадтай хамта Ц. Доной "Брынзын санха", Цырен Шагжинай "Будамшуу" гөһөн зүжэгүүды найруулжа табья. Мун лэ эндэ хүдэлжэ байхадаа, Е. Я. Санжимитыпова Хэжэнгынгэ арадай театрай коллективтэй нягта холбоо барисаатайгаар хүдэлөө юм. Тус коллективтэй гуйлтаар Д. Эрдынеевэй "Бальжан хатан", А. Салынскиин "Барабанщица", Ц. Шагжинай "Эрын гурбан наадан", Х. Намсараевай "Нэгэтэ һүни", "Тайшагай ташуур", М. Каримай "Айгуулин орон" гэһэн зүжэгүүды өөрын харасаар, өөрсэ маягтайгаар найруулан табиха, нютагайнгаа харагшадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө.

Хэжэнгын арадай театрай

ЯРУУНАНН АЯ МЭДЭЭСЭНЭ

хургуулинуудай хүндэ хүшэр байдалда байһанынь ойлгосотой. Яруунын аймагай эмхи зургаанууд өһөдэньгөө хармаанһаа хургуулинуудта туһа хүргэнэ. "Хэрбээе саг соогоо салын түлбэрээ абадаг наамнай, бүришье һайн байгаа. Тийгэбэшье энэ дэмжэлгэнь яһалашье туһа боложо үгэнэ", гэжэ завуч С. Ц. Цыденова хэлэнэ һэн.

Яруунада һайн сэдхэлтэй, урагшаа ханаатай зон олон. Тиймэһээ һуурин тосхон бүхэндэ өөрынгоо нютагай солото хүнүүдтэ зориулагдаһан спортивна мурьсөөнүүд үнгэргэгдэжэл байдаг. Эдэ мурьсөөнүүдэй хибэс дээрэ Яруунымнай суута спортсменүүд яһалал гарадаг юм. Тоолоо һаа, барилдааша Дугар

Жамсуев - Россин чемпион, шандаана шангатай боксёр Бато Батуев болон үшөө хорёод хүбүүдэй нэрэ дурдамаар. Баскетболоор, волейболоор, боксоор, барилдаагаар, хүнгэн атлетикээр ба бэшэше зүйлнүүдээр мурьсөөнүүдэй үнгэргэгдэхэдэ, аймагай захиргаан нёдондоной хидо орходоо хоёр дахин ехэ мунгэ һомолоо.

Һаяхан Яруунын аймагай Советэй хоёрдохы сесси үнгэргэгдэбэ. Эндэ аймагай бюджет харагдаа, мун ажабайдалай олохон асуудалнууд шиидхэгдэ. Мүнөө үеын депутатуудта үшөөл үнэмшэлгын дэбтэрнүүд, значогууд үгтөөгүй байһаар. Июниин 16-да засаг нэлгэгдэхэ гээд республикын

Правительство хүлээнэ гү? Тэрэ сессидээрэ хэлсэгдэхэдэ, хүдөө нютагуудай депу т а д у а ы е д о р о м ж о л о н г ү й г о ө р документнуудынь эртэһнээ үгэхэ байгаа ха гөһөн хөөрөлдөөн гарана. Энэнь зүбтэй.

Мун лэ 31-дэхи ПТУ-гай директор, депутат Э. М. Галсандоржиев сесси нээһин урда тээ үгэ хэлэхэдэ, шиидхэгдэхэ асуудалнууды арбан үдэрэй урда тээ депутатуудта үгэжэ танилсуулаха ёһотой гээб.

Э. БУДАЕВ, хүдөө бэшэгшэ.

Буряад ороной солото хүнүүд тухай

ДУРАСХААЛЫЕНЬ МҮНХЭЛЭЭ!

1882 ондо Сэлэнгын аймагтай Новопапавловка гэжэ багахан бууринда ажалуудаг таряашанай бүлэгэ Иоким Кондаков түрэнэн юм. Хожомьш энэ хүн буряад зоной дунда мэдээж болоһон, хүн лэ Монгол орондошье хүндэлжэ, танихан хүхэднь олон хэн.

И. Я. Кондаков Октябрин революциин урда тээ Харьяастын станицада Забайкалин хасагуудай сэрэгэй дэргэдэхи 3 класстай хургуулин элдэб наһанай үхибүүдтэ багшалһан. Хорёод онуудаар Алас-Дурнын республикын Сүхын аймагтай арадай гэгээрэлэй управление даагшаар ажаллаа. Тэрэ сагта ёботойл үнэн сэхэ революционер, демократ, Монгол түүхэ шудалагша эрдэмт Раднажап Будаевич Бимбаевтай Иоким Яковлевич сүт хүдэлмэрилһэн. Эдэ хоёр нүхэд хараа бодолоороо, эрмэлзэлээрээ нэгэ адли бэрхэ хүнүүд байһан шуу.

Тэрэ үедэ хургуулин директорээр хүниие бэлхэнээр табижархиха саг бэшэ хэн. Харьяастын станицын хургуулин дааха хоёр хүнэй кандидатура хаража үзэлгэндэ аяар 5 бууриной хүн зон хабаалажа, Иоким Яковлевичье олоной дуугаар директор болгоһон юм.

Тус хургуулида хасагуудай үхибүүд хурадаг байгаа. Минич эсэгэ - Радна Дамбаевич Ганжуоров хасаг сэрэгтэ абтахаая байһан хүбүүдтэй сүт хоёр харын тухайда Иоким Яковлевичта ном заалгаванаа

хөөрэдэг хэн: - "Кондаков багша гансашье намайе үзэг бэлхэгтэ хургаа бэшэ, Цырен, Ожигондой дүүнэртэмни ном зааһан хүн гээшэ. Тийхэдэ хэшээлдээ гээгдэхэ сагшье тудалдадаг хэн. Багшамнай заал хаа, хэн ямар шалтагаанһаа хургуулидаа ерээгүйб гэжэ элхрүүлжэ халаха даа. Эхэ, эсэгэнэрнай хургуулида дуудагдажа, багшын заабари яһала абажа ерэдэг хэн. Юрэдөө, Иоким Яковлевичта заалгаһан үхибүүдэй нэгэнииньшье миингээр хуралсалаа орхбогүй байха", - гэжэ эсэгэмни хэлээ хэн. Зүгөөр гэр бүлэдөө эгээл тулоур байдалтай хурагшад хуралсалаа орхидог байгаа. Миничньшье эсэгэ бэшэниингээ эгээ охэ ахаливнь хэн тула, эрдэмтэ саашань үргэлжэлүүлжэ шадаагүй. 1913 ондо сэрэгэй алба хэхээр мордоо. 1914 ондо дэлхэйн нэгэдэхи дайн эхилһэн гэжэ мэдэгдэди.

1937-38 онуудта минич педтехникумда хуража байхада, И. Я. Кондаков Соромой долоон жэлэй хургуулида багшалжа байгаа. 3-дахи курсын хүүдээр тэндэ практика гарахадаа Иоким Яковлевичтай ударидалга доро нилээд охэ хуралсал гараһан хүн гээшэб. Ямар ухаатай, бэлгтэй багша байгаа хэм гэжэ мүнөө сэдхэхэдээ ходо ханажа ябадагби. Хэшээл бүхэниинь ондо ондоогоор, хонирхолтойгоор үнгэрхэ. Тэрэнэй хоолойгоо шангадуулжа, загдаржа байхыньшье нэгэтэшье обёороогүй хэм. Тийхэдэ эсэгэмни хургуулида ерээжэ, Иоким

Яковлевич багшала хүндэлэн, зөөхэй, тамхи, сыр абаад ерээ бэлэй. Гэдэ хоёр яаралгүйхэн буужа хуушан монгол хэлэн дээрэ хөөрэлдэхэнэй удаа, нүхэд ёһоор гар гараа барисалдан тараад агша хэн.

Бхэ-нугаархид Кондаков багшада олоороо заалгаһан байха, тэрэ тоодо минич түрэлэй С. Д. Ганжуоров (мүнөө амаралтада байһан подполковник) эрдэмэйнгээ эхино энэл хүнөө абаһан юм.

Хяатгын хизаар ороноо шэнжээлгын музей соо археолог, этнограф И. Я. Кондаков тухай хонин хонин материалнууд бии. Энэ хүн багшалжа байха үедөө хурагшадтаа сүт элдэб газаргуудаар ябажа, урданай буряадуудай хэрэглэһэн мүнгөөр, гууляар хэгдэхэн хонирхолтой зүйлүүдые олоһон байна. Тэдэниинь музей соо кадагалаатай. И. Я. Кондаковой ябажа олоһон баялгынь - аман зохёол болоно. Хуушан монгол хэлэн дээрэ бэшгэдэхэн түүхэтэ зохёолнуудай нэ суглуулбаринуудһаа абажа харахада, "Тэсэр хаан тухай үгүүлэл", "Аламжа Мэргэн", "Саран хүүхэнэй туужа" гэжэ мэтын зохёолнуудай хажууда "Морин эрдэниин соло", дуунууд, үльгэр, онтохонууд болон шог ёгто расказуудые бэшгэһэн байна.

1906 ондо И. Я. Кондаков Ородой географическа бүлгэмэй гэшүүнээр хурагдаһан, хурагшадынь Д. Д. Очиров, Я. У. Содбоев, Л. В. Цыбиктаров

гэгшэд багша тухайгаа сэдхэхэй дулаахан үгэнүүдээр дурсаһан байгша: "Иоким Яковлевич үнэн сэхэ абари зангай багша байһан. Ямаршье яһатан болог, нэгэ адляар хүндэлжэ, хөөрөлдөжэ буудаг бэлэй. Харин нэгэ нэгээ муушалха, үндэһэ яһатанай хөмороо гаргаха хэдэлгэ хэхэдэнь, тондурагүйдэдэг хэн".

Харьяастын станицын есаул Бадмацырен Тудупович Ганжуоровые тэрэ охэ хүндэдэг байгаа: "Атаман шангахан гуримтай хүн даа. Хабар, намарай сэрэгэй харалганда хасагуудынь бэлдэхэй талаар аргагүй бэрхэнүүд гэжэ ходоодо тэмдэглэгдэхэ. Бадмацырен Ганжуоров япон дайнда хабаадалсахадаа, генерал Княшпокой адыотанг ябаһан юм. Полковник Санжимитып Цыбиктаров, есаул Раднажап Бимбаев, Цыремпил Раджуоров гэгшэд генералай дүтын хүнүүд байһан юм. Тэдэнэр хаана уудсаар байгаа гэжэ, Раднажап Бимбаевтай сугларха. Тэндэ монгол революционернууд Сүхэ-Баатар, Чойбалсан, Хатан-Баатар, Буму-Ценду гэгшэдтэй түрүүлшнхээ танилсаа хэмди. Бимбаевтанай гэртэ МНРП-гэй съезд үнгэргэгдөө бэлэй. Раднажап Бимбаевтай хүбүүд Ринчин Норбо-Самбу хоёр почтальонуудынь байгаа. Раднажап Бимбаев гэшэмнай олон хэлэ мэдэхэ, бэлгтэй бэрхэ монгол түүхэ шэнжээлгшэ эрдэмтэ хүн гээшэ аабза. Багшан Цырен-Доржо гэжэ хүн байһан юм.

Дайнай урда тээ, гушаад онуудаар Чойбалсан нилээд

иншэ айлшалаа. Нэгэ ерэхэдэнь, Хяатгын райкомой нэгэдэхи секретарь, нүхэр Леликов намайе дуудажа оршуулагшаар тавья. Чойбалсан намайе танижа, олон юмэ асууһанай хүүлээр: - "Үнөөхи гоё атамангтай хаанаб?" - гэжэ Ганжуоров тухай хураа хэн. Тэрэ уулзалганда Чойбалсан намда Монголой элитэ ажал ябуулагша, революционер Ринчин Бимбаев тухай олон юмэ хөөрөжэ үгөө хэн", - гэжэ Иоким Яковлевич хөөрөө бэлэй.

Энэ дурасхаалаа дүүргэхэдээ, үшөө дахинаа И. Я. Кондаковые үнэн сэхэ абари зангай, эрдэм мэдэсээрээ гүнзгэе ухаатай багша байһан гэжэ хэлэхэ дурамни хүрэнэ. Би хожомоо Иоким Яковлевичтай хүбүүн Вячеслав Иокимович Кондаковтой сүт нэгэ хургуулин коллективтэ хүдэлһэн хүм. В. И. Кондаков эсэгынгээ нэрые нэрлүүлжэ, хэжэ ябаһан ажалынь үргэлжэлүүлэн, хургуулин үхибүүдтэ географы заагаа. Тэрэ эсэгэдээл адли түбшэн даруу зангай, нүхэд соогоо хүндэтэй багша ябаа. Кондаковтой гэр бүлэһе үшөө нэгэ хүниинь гадаадын хэрэгүүдэй арадай комиссариатай зүүн зүгэй таһагые даагша байһан. Энэ хүн тухай хожомоо бэшгэдэхэ. Харин И. Я. Кондаковой аша хүбүүн Николай Яковлевич Кондаков Россин Федерациин Гүрэнэй Дүүмын депутатаар хурагдаһан гэжэ мэдэгдэди.

Түгэхэдөө И. Я. Кондаковой дурасхаалые мүнхэлэн, Хяатгын аймагтай Бхэ-Нуга бууриной нэгэ үйлсэдэ тэрэнэй нэрэ үгэхэ дурадхал оруулааб. Энэ наһамжыемни охэ-нугаархид дэмжэнэ гэжэ дуулагуу.

Б. ГАНЖУРОВ, дайнай ба ажалай ветеран.

ТУРҮҮШЫНХЕЭ Долгор Осоровна Осороватай Улаан-Үдэн совхоз-колледжын музей соо уулзаа хэм. Тийхэдэ 1936 ондо Буряад-Монголой республикын түлөөлэгшэдэй нислэл Москва хотодо парти, правительствын хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаһаар 60 жэлэй ойни баяр тэмдэглэгдэжэ байгаа.

Тус уулзалгада хабаадаһан түлөөлэгшэдэй үри хүүгэд сугларжа, түрэлхидэйгөө хөөрөһөн ажал хэрэг тухай наһаһаһаа хөөрөө, дурсаа бэлэй. 1936 оной үйлэ хэрэг хараһан, тэндэ хабаадаһан Долгор Осоровнада үтэ үгтөө. Тоб байса, мүнөө сагтай зэргэсүүлэн, тэрэ хольн түүхын ушар хөөрөжэ үгөө хэн.

60 жэлэй саада тээ болоһон энэ мартагдашагүй ушар хүн бүхэнэй, илангаяа буряад утсаатанай аман зутаала үдэр хүнигүй хэлэгдээ бэээ.

ная! Москваһаа ерээд байхадань, үдэр хүнигүй, хүн зонтой уулзалганууд эмхидхэгдээ, хаа хаагуур хүндэтэй айлшад болоод байгаа бэлэй.

"Харатын, хүриш шарайтай Хатуу нягта эхнэрые, "Кажинвич" артелиин стахановка Хамагай эрхим хаалишан," -

гэжэ Цэдэн Галсанов 1936 ондо бэшгэһэн "Баярай ехэ баяр" гэдэн поэмээс Долгор Осоровнада зориулһан юм.

ПОЭМЭЭ ЗОРЮУЛААЛ ТАНДА ПОЭТ...

Малшанай гэр бүлын 9 үхибүүдэй эгээ ехэниинь байгааб. Нэгэтэ клубта суглаан болохонь гэжэ хэлээд, миничи нага газараа ороод байхадам, абаашаа бэлэй.

Тэндэ намайе "Москва ошхош" гээд, сельпоһоо хубсаа хунар абаһан, самса сарафан оёжо үгөө хэн. Харьгадмин артольной 5 килограмм тоһо барюулаа хэн, - гэжэ Долгор Осоровна хөөрэнэ.

Январь харын хүйтэндэ ашаанай мапинада буугаад, Хоринһоо гараа хэмди. Гэрһээ холо гараагүй 26-тай басаган Москва ошхоолби даа. Кремльдэ хоёр дахин ороо хэмди. Буряад ёһоор эхнэригүүд хойгуур буугаа хэн. Сталин Калинин хоёр гарымнай бариха, элдэб бэлэг сэлэгүүдые барюулаа бэлэй. Самовар, ашаанай машина, оёлолой машина, Швейцарин алтан час гэжэ мэтэ бэлэгүүд булгандаһан үгтөө хэн даа. Няотаага бусахадмин, түрэл артель мори тэргэ бэлэг үгөө хэн, - гэжэ Долгор Осоровна дурсаа бэлэй.

Мүнөө сагай ажабайдал тухай илгэжэ хэлэб: - Тэрэ үедэ гүрэн түрэ туһалдаг байгаа. Мүнөө тиймэ туһаламжа үзүүлэгдэнгүй, булта үмсэ болоно. Дайнай хүүлээрхи жэлүүдтэ Загастайда

үүлэртэ хонин үсхэбэрилдэг хэн. 10 гаран хониншод 100-һаа 120 хурьга абажа, сууда гараһан юм. Хаалишадны ажалдаа шуударгы бэрхээр хандадаг байгаа. Үлөөгүүр үнээдээ хаагаад, үдэртөө Улаан хадын боорёор үбнэ гараар сабшадаг хэн, - гэжэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлэ бэлэй.

Бүхынаһаараа ажалай хойноһоо халирһан үбгэд, хүгшэднай миничи хууха гээшье мэдэгдэггүй. Долгор Осоровнагай басагад булта үни томо болоһон, хүд дээрээ гаранхай. Тийгээшье хаань, эхэ хүнэй наһан сэдхэхэл хүүгэдгээл ха юм даа. Долгор Осоровна энэ дэлхэйн энхэргэн эхэнүүдэй нэгэн хадаа үри хүүгэдэйнгээ хойноһоо наһаагаа зобожо, бэеын элүүр энхэ асуужа, ажабайдаларнь хонирхожо байдаг. Хүн бүхэн наһа сэдхэхэлэйнгээ уйдхарта абтахада, заатагүй эжынгээ хажууда ерэдэг ха юм даа...

Сарюун сэдхэхэлэй Долгор Осоровнада элүүр энхые, удаан наһа наһалхые үнэн зүрхэйнхөө хүсэнэб.

Е. ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. О. Осорова М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Элүүр энхын булан

БАГАШУУЛНАЙ БҮҮШЭЛЭГ ЛЭ

Мүнөө Россин Федераци дотор хаа хаанагүй, тэрэ тоодо манай Хурамжаанайшье аймаг дотор полиомиелит үбшэнһөө хэргылхэ гэхэ гү, али шорганай нугарһанай үбшэнгтэй тэмсэлдэ зориулагдаһан тарилга март харын 17-һоо 23 болотор хэгдэбэ.

Манай Хурамжаанай аймагтай хүдөө тосхонуудта, холо, ойрын гүүртэ, отарануудта гурбан наһа хүрэтэр 944 үхибүүд тоологдоно.

Аймагтай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаанай зарлигаар, олон үхибүүдтэй гэр бүлын 3-һаа 5 хүрэтэр наһатай багашуудта эм уулгажа, нугарһанай үбшэнһөө хэргылэн хамтаалха ёһотой болонобди. Аймаг дотор тиймэ хүүгэдэй тоо 243 хүрэнэ.

Хольн отара, гүүртэ, фермэнүүд дээрэ ажалладаг хониншод, малшадтай багашуулай тоо 100 гаран болоно. Жэшээнь, аймагтай эгээл хойто захын Уланхаанай эвенк сомоной харьяата газар дайда дээрэ энэ аюултай үбшэнһөө хэргылхэ талаар тарилгада абтаха хүүгэдэй тоо 60 гаран болоно. Тэдэнэй дундаһаа 20 шахуунь Уланхаан тосхонһоо 25-30 километрэй зайда оршодог гүүртэнүүд дээрэ байдаг малшадтай хүүгэд юм гээд тэмдэглэмээр.

Энэ хэмжээ ябуулгы саг дарыдань шанартайгаар бэелүүлхэ талаар таарамжатай хэмжээнүүд абтаба. Аргатын сомоной харьяата хүдөө тосхонууд болон холо, ойрын гүүртэнүүд дээрэ дүн хамтадаа аяар 146 хүүгэд түрэлхидтэйгөө сугтаа ажагуудаг.

Нютагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаанай хүдэлмэрилэгшэд эмшэдтэй сугтаа бии байгаа автомашинуудтаа хэрэглэжэ, энэ хүдэлмэри хараалагдаһан болзор соонь шанартайгаар бэелүүлээ.

Полиомиелит үбшэнгтэй үсэд шангаар тэмсэжэ, тэрэниие дэлгэрүүлэхгүйн тула аймаг дотор ябуулагдажа байгаа хэмжээ ябуулангуудые хүдөө тосхонуудай фельдшерскэ пунктнуудай, амбулаторинуудай, участково больницануудай эмшэдтэй сугтаа 25 тусхай бригадануудай гэшүүд бодото дээрэнь бэелүүлээ.

Түрүүлшн шатын эмнэлгэ энэ харын 17-һоо 23 болотор үнгэргэгдэбэ.

Хүүлээршье хоёрдохи тарилгань хара шахуу сагай үнгэрөөд байхада, дахинаа хэгдэхээр хараалагдаһанхай.

А. ОЧИРОВ,

гүрэнэй эпидемиологическа хиналтын аймагтай түбэй врач.

ЗОХЁОХЫ ЗАМЫНЬ АРЮУН БАЙТ!

УРАН ЗОХЁОЛШЫН ДУРАСХААЛДА

Хурамхаанай аймагай түбэй болон хүдөө сэлээнүүдэй библиотекэнүүдэй худалмэрилэгшэд нютагай дунда хургуулинуудай буряад хэлэнэй багшанартай хамтаран ама сагаан Хулгана жэлэй Сагаан нарада элитэ уран зохёолшо, Буряад литературын үндэһэ һуури табилсагшадай нэгэн Жамсо Тумуновай түрэхөөр 80 наһанай ойдо зориулагданан баярай үдэшэнүүдые, хамтын уншалгануудые үнгэргөө, номуудайнь выставкэ нээгээ.

Жамсо Тумунов бэлигтэй поэт, драматург, прозаикт, публицист байһан юм. Тэрэниие гэршэлһэн олохон баримтануудые тооломоор. "Залуу наһанай богоһо дээрэ залан сэхэ зогсожо байна. Шэн бодолой орьёл өөдэ шэнэ һаналаар дахин ябанаб" гэхэн мурнууд минии толгой соо батаар үлэнхэй, — гэжэ наһажаал багша Дамба Багүев хэлээ нэн. — Тийхэдэ "Талын бүргэд", "Лейтенант Саханаев" гэхэн рэссказуудынь, "Нойрһоо пэрхизэн тала" гэжэ романиинь уншаагүй хүн буряад нютагта хомор лэ байха даа, — гэжэ хөөрөөгөө саашань үргэлжэлүүлбэ.

— Жамсо Тумуновай "Сэсэгмаа" гэхэн пьесэһээ хэлэгүүдые үшөө хургуулида хуража ябахдаа, бидэ нютагай соёлой тайзан дээрһээ харуулдаг нэмдэ. Мүнөө дунда хургуулида хурадаг хүбүүнни баһал энэ зүжэг һонирхон уншадаг. Уран зохёолшо Жамсо Тумуновай зохёолһон бүтээлнүүд ажабайдалтай нягта холбоотой хадаа утга наһантай гүжэ байнаб. Тээд тэрэнэй бэшэһэн зохёолһонд номууд тон лэ хомор даа, — гэжэ Арзатуун тосхойн соёлой байшангай хүдэлмэрилэгшэ Хобито Раднаевтай хөөрэлдэхэдэ хэлээ нэн.

Агууехэ Илалтын 50 жэлэй адарта ойн баярта бэлдэхэлэй үедэ нютагай дунда хургуулинуудаар ябахдаа, ахалагша классуудай хурагшадтай олон удаа уулзаа, хөөрэлдөө бэлэйб.

— Бидэ буряад литератураар Илалтын үдэртэ зориулан уран зохёолшо Жамсо Тумуновай "Талын бүргэд" гэжэ ном сооһоонь дайнай үеын

рэссказуудые, статъянууд болон туужые, офицерэй дэбтэрые ехэтэ һонирхон уншаабди, — гэжэ Арзатуун дунда хургуулин шабинар хэлээ нэн.

Тийхэдэ тус хургуулин 11-дэхи классай хурагша Ольга Степанова нютагайнгаа дайнай ветерануудта зориулан, шүлэг бэшээ.

— Тэрэнэ "Талын бүргэд" гэжэ нэрлээб. Яахабши? Адарта зохёолшо эндэ нүлөөло бэшэ аал?! — гэжэ олохон шүлэгүүдые бэшэһэн энэ басаган дарууханаар хөөржэ байгаа нэн.

Ольга Степановагай бэшэһэн тэрэ шүлэгын үнгэргэшэ жэлдэ "Буряад үнэн" газетэдэ толилогдожо, сэдхэлыень хүдэлгэн баясуулаа бэлэй.

Жамсо Тумуновай бэшэһэн зохёолһонд ургажа ябаһан залуу үетэндэ ёһотой хургаал заабари боложо үгэнэ, үгэхэшэ.

— Өөрынгөө хурагшадта Жамсо Тумуновай зохёолһуудые уншахадаа, авторай ямар баян хэлэтэй байһаниие анхаратгы. Образ бүхэниинь ямар тодоор, этигэмээр зураглагданхай? Зохёолһын үгэ бүхэн өөрын онсо һууригай. Хараялдаа, "Саг ошохо. Саһан дээрхи мур наһаха, тээд бидэнэй иалтата байлдаанай адар габьяата мур хэзээ заяандашье мартагдахагүй..." гээд бэшэһэн. Наранай орохо зүг тээшэ авторай сэрэгшэ нүхэдтэйгөө сугтаа ябажа, Баруун Европын арад түмэндэ асарһан нараниинь мүнөөшье сэлмэг огторгойдоо мандаһаар шуу. Илалтын наран дайнай хара үүдээр, муу мохоо үгэнүүдээр хиртэн манатаха бэшэл, — гээд хурагшадтаа хэлэгшэб, — гэжэ Хурамхаанай лицей-интернадай буряад хэлэнэй багша Чирнин Очирович Цыренпилов хэлэнэ.

Аймагай библиотекеһүүд болон хургуулинуудаар уран зохёолшо Жамсо Тумуновта зориулагданан хэмжээ ябуулганууд ургажа ябаа залуу үетэниие түрэл Эхэ орондоо "талын бүргэдтэл" адляар дурлан, үнэн сэхэ ябахар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ зориулагданхай байна гээбэл адууугүй.

Г. БАДМАЕВ.

Ямаршые ажалша коллектив, зохёохы ажалтайшые байг, өөһэдынгөө ойн баярые тэмдэглэхэдэ, гаталһан замаа, хүгжэлтынгөө сагланхи хараа зорилгонуудые бодорхойдог һайхан заншалтай, гуримтай гээшэ. Үнгэрһэн гарагай зургаанай үдэшэ хотын филармониин танхим соо буряад эстрадын хүгжэмдэ дуратайшуул олоороо суглараа. Ушарынь хадаа хабарай эдэ үдэрнүүдтэ 20 жэлэингээ ойн баярые тэмдэглэхээс байһан "Үетэн" ансамблиин гэшүүд тоосоото наадага олоной һонорто дурдахаба.

Хэжэнгын аймагай соёлой байшангай дэргэдэ байгуулагданан эстрада нүхэдтэй зохёохы зам бусад айхиһаа ондоохон байгаа. Тэдэнэр ороной мэдээжэ ансамбльнуудай арга шадабарие дагангүй, жэнхэни буряад дуунууд эстрадын маягаар гүйсэхэжэ, олоной анхарал татажа захалһан юм. Аялга, дуунда дуратай залуу нүхэдэй дэмбэрэлтэ энэ үүсхэлые аймагай хүтэлбэрилхы зургаанууд али болохоор дэмжэжэ, хүгжэмэй инструментнуудые худалдан абаха, тэдэнэй арга шадабарие мүнүн нарижуулха хэрэгтэ ехэ дэмжэлгэ хэлһэн, туһа хүргэһэн гэхэдэ адуу болохогүй хаш. Нэгэ хэдыхэн сагай үнгэрхэдэ, "Үетэн" ансамблиин суу аймаг соогоо тарахаһаа гадна, республика дотороо олоной анхарал татажа захалһан тухтэй.

Үдэшын 6 саһаа халта үнгэржэ эхилхэдэ, танхим соо һуһан олон харагшад хүдөөгэй артистнуудые концерттэеэ захалхыень алыга ташагаар урина. Уданшыегүй яларма хубсаһатай "Үетэн" ансамблиин гэшүүд тайзан дээрэ гаража, харагшадтай хүлээжэ ядаһан наадамнай Хэжэнгэ тухай дуу, хатаран эхилбэ. Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Сэсэг Шойдокова программые шадамар бэрхээр хүтэлбэрилхынгөө хажуугаар "Үетэн" ансамблиин түрүүшын алхамууд, зохёохы ажал тухай харагшадта хөөржэ үгэнэ. Энэ үдэшэ Баяр Шойдоковой, Ринчин-Доржо Бурхиевай, Эрдэнийн Батсүхын һүүдэй үедэ бэшэһэн дуунууд гүйсэхэдэбэ.

Ансамблиин гэшүүд концерттэеэ концертдэ бэлиг шадабарууд мүйдэг, эстрада

хүгжэмэй онсо байгуулалтые зүрхэ сэдхэхээрээ мэдэржэ захалхадаа, бишыхан найруулахануудые бэшэжэ туршаһанай удаа дуу бэшэжэ, харагшадтаа дурдаханан түүхэтэй.

Эдир багаһаа хүгжэм, дуунда дуратай Баяр хүбүүн бури 9-дэхи класста хуража байхадаа энэ бүлэгтэ гитара дээрэ наадажа захалһан намтартай. Нэгэтэ урдаа табиһанаа дүүргээгүйдөө һанаа, сэдхэхээ амардаггүй үсэд нэгэрүү зантай эдир хүбүүн "Үетэн" ансамбльтай хуби заяагаа тийхэдэл холбоһон гээшэ гээ һаа, нэгэшые адуу болохогүй хаш даа. Дээдэ хургуулида хуража байхадаа габьяа барисагаа таһалдуулаагүй, амаралтын үедэ гэртээ ойро зуурахаана ерэхэдээшые, сүлөө сагтаа соёлой байшанда хонон, үнжэн шахуу үетэн нүхэдтээ арга шадабарууд мүйдэг байһан юм. Он жэлнүүдэй үнгэрхэ бури хүдөөгэй хүгжэмшэдэй гүйсэхэдэһэн шэнэ дуунууд олоной зүрхэ сэдхэл буляжа эхилһэн, мүн тэдэниие хүн зоңнайр, наадан дээрэ дуудажэ эхилээ һааб даа. Ансамблиин гэшүүд аймаг болон республика соо болоһон олон харалгануудта дилэнхи ушарта лауреадай нэрэ зэргэдэ хүртэжэ эхилээ. Олоной дунда аялга хүгжэм дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ габьяатай байһанайнгаа түлөө Баяр Шойдоков Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн юм.

Соло-ритм-гитара дээрэ наадагша Эрдэнийн Батсүх Монгол ороной Сүхэ-Баатар хотын "Сэлэнгын долгинууд" ансамбльдэ хүгжэмшөөр, дуушанаар хүдэлжэ байтараа, хуби заяагаа хэбэд номхон Хэжэнгын басагантай холбоһонһоо хойшо энэ бүлэгтэ наадана, тэрэнэй зохёохы, гүйсэхэхы шадабаринь нилээд дээшлээ юм. Эстрадаһын монгол дуунуудые Батсүх зоной сэдхэхэ хүдэлгэмээр гүйсэхэхэһөө гадна, һүүдэй үедэ хэдэн дуу бэшэбэ. Байһа ондо "Сагаан нара" гэхэн конкурсын лауреат болоо.

Мүн тус ансамблиин үшөө нэгэ бэлигтэй дуушан, гүйсэхэгшэ Ринчин-Доржо Бурхиевай амжалтанууд тухай хөөржэ үгэмөөр. Залуу нүхэрэй "Шатар наадан" гэхэн дуу танхим соо һууһад халуун алыга ташагаар дэмжэһэн байһа. Уран зохёолшо Цыдын

Цырендоржиевай "Нарахан" гэхэн шүлэг дээрэ зохёоһон дуугаа Р.Д. Бурхиев шадамараар гүйсэхэжэ, олоной һайшаалда хүртэбэ.

Ага-Хангилһаа гараһан бэлигтэй дуушан Баярма Дамдиновагай гүйсэхэдэһэн олон дуунууд мүн лэ харагшадтай зүрхэ сэдхэхые хүдэлгөө. А. Линховоной нэрэмжэтэ, "Арадай жэргэмэл" конкурсуудай лауреат Баярма Дамдиновае нютагайн түлөөлэгшэд тайзан дээрэ гаража амаршаһан, зохёохы замдань амжалтануудые хүсэһэн байна.

Бас-гитара дээрэ наадаг Лубсан Митыповэй гүйсэхэдэһэн "Дуранай этигэл" гэхэн дууе харагшад дулаанаар хүлээн абаа.

Энэ тоосоото концертые уян нууархай хатарнуудаар шэмэглэһэн Эльвира Шойдокова Вера Дашиева хоёр тухай мүн лэ магтаалай үгэнүүдые хэлэмээр.

РНМЦ-гэй директор Н. Г. Донсорюнова "Үетэн" ансамблиин артистнуудые ойн баярар, тоосоото концертээрнь амаршалаа, Буряад Республикын Соёлой министрствын Хүндэлэлэй грамогануудые үнэтэ бэлэгтэйгээр барюулаад, зохёохы ажалдань амжалта хүсэбэ.

Һүүдэй гурбан жэлэй туршада тус ансамбльтай нягта холбоотойгоор хүдэлмэрилжэ байһан Буряадай арадай поэт Гунга Гомбоевич Чимитовтэ дурасхаалай бэлэгүүд ансамблиин гэшүүдэй зүгһөө барюулагдаа.

"Үетэн" ансамблиин түрүүшын жэлнүүдэ эдэбхитэйгээр хабааһан Ольга Дутарова Бэйлига Орбодоева хоёр дурасхаалай бэлэгээр залуу нүхэдөө амаршалба.

Аймагай бэлигтэй залуушуулай үүсхэлые эхиндэ дэмжэлсэһэн тэрэ үедэ КПСС-эй райкомой секретаряар хүдэлмэрилһэн В. М. Алексеева, соёлой талаар Хэжэнгэ нютагаа нилээд суурхууһан Валентина Дамбуева, Дарима Дугданова, Гүнзэн-Норбо лама, Буряад Республикын арадай артистка Хажидма Аюржанаева, "Хэжэнгэ" эблэлэй түлөөлэгшэ, энэ тэмдэглэлэй автор тайзан дээрэ гаража, амаршалгын үгэнүүдые хэлэһэн, зохёохы ажалдань амжалта хүсэһэн байха юм.

Д. ХУБИТУЕВ.

"САГААН ДАЛИ" ДАЛИЖАНА

Дууша, хатарша, хүгжэм дуунда дуратай хүбүүд, басагадаараа олон гэжэ Сагаан хуурин дэмы суурхаагүй ха. "Сагаан" ансамблиин байгуулагданан 20-ёод жэл болохонь. Холо, ойроор сууда гаража үрдинэн "Сагаан" ансамблиин хажууда ондоо, шэнэ үеын залуушуулаһаа бүридэһэн коллективэй бии боложо, дали жэгүүр ургажа захалһаниинь баярламаар.

Сагагын хүгжэмэй хургуулин дэргэдэ "Сагаан дали" гэжэ залуушуулай дуу, хатарай ансамблиин байгуулагданан үнишые болоогүй. Гэбэшье энэ залуу коллектив яһала бэлиг шадабаритай, хүн зоной дура сэдхэхэл буляха шадалтай

байһанаа түрүүшынгээ үдэрһөө уран бэлигтэ харуулжа шадаа.

Тус коллективые бэлиг шадабаритай залуу хүгжэмшэн Амгалан Сэнгуевич Доржиев хүтэлбэрилнэ. Хүгжэмэй хургуулин багшанар Валентина Дымбрыловна Бадмаева, Намсалма Цыреновна Дармаева гэгшэд хатар наадыень найруулан табидат. Коллектив өөрын поэт-композитортай. Ринчин Бальжуровай бэшэһэн "Сагаан дали" гэжэ дуун ансамблиин ёһотойл гимнинь болонхой. Тус ансамблиин

бүридэлдэ Саша Ринчинов, Баир Ласаранов, Максар Уржанов, Солбон Хадаев, Булад Мархаев, Владик Дыльков болон бусад хургуулин бэлигтэй хурагшад оролсоно. 10-дахы классай хурагшад Семён Унтанов, Сергей Данжалов гэгшэд гоё һайхан хатаранараа харагшадтай зүрхэ сэдхэхэл баясуулдаг. Амгалан Цыденов, Эрдэм Шагдууров гэгшэд мүнөө үеын дуунуудые уран гоёор гүйсэхэнэ. Ансамблиин репертуарта монгол, буряад, хальмаг, яхад дуунууд болон бусад арадуудай

хатарнууд ородог юм.

Шэнэ жэлэй урда тээхэнэ "Сагаан дали" ансамблиин коллектив Яруунын аймагаар гастрольдо ябажа ерээ нэн. Үльдэргэ, Эгэтын-Адаг, Эгэтэ нютагуудай хүн зондо хатар наадагаа харуулаа. Залуу артистнуудыемнай ябаһан лэ газартань янбатайгаар, алыга ташалгаар угтажа, хүржэ ошоһондонь баяртай байһанаа яруунынхид мэдүүлээ. Аржаргалмаа, Айлагмаа Дыльковануудай, Сэсэг Цыреновагай, Оюна Нохоровагай дуу дуулажа, хатар

гүйсэхэхэдэнь, хүн зон найшаажа, дуратайгаар угтана. Сагагын залуу артистнартай хамта энэ гастрольдо Мэлын дууша басагад Люда Цыренжапова, Сарюуна Цыренова гэгшэд ябалсажа, бултанда һайшаагдаа.

"Сагаан дали" ансамблиин гастрольдо ябахадань, районий эрдэм гэгээрэлэй управление даагша В. М. Бадмаев автобус үгэжэ, ехэ туһа хүргөө.

Ансамблиин түсэб хараануудын олон, бэлиг шадабаринь үдэрһөө үдэртэ хубилан баяжана.

Сагаан нютагай "Сагаан дали" гэжэ гоё һайхан нэрэтэй залуу коллектив далижажа, нютаг нугага, суурхуулха байһандань этигэмээр.

С. РИНЧИНОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Редакторай уялгануудые дүүргэгшэ С.Д.РИНЧИНОВ.</p> <p>РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г.Х., ДОНДОГОЙ Ц.Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М. (харюусалгата секретарь), ОЧИРОВ С.Д., ПИНТАЕВ В.И. (хэблэлэй директор) САМБЯЛОВ А.Т.В.</p>	<p>Манай адрес:</p> <p>670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4170. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорын телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 7735.</p>
--	--	--	--

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретарида - 2-60-91, таһагууд: нийтын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонинтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.